

Kiintymyssuhde sijaishuollossa

**Varhaislapsuudessa sijoitetun lapsen
kiintymyssuhteen muodostuminen sijaisvanhempaan**

Marjaana Matilainen
Jenna Märsylä

Opinnäytetyö
Joulukuu 2020
Sosiaali- ja terveysala
Sosionomi (AMK)

Tekijä(t) Matilainen, Marjaana Märsylä, Jenna	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Joulukuu 2020
	Sivumäärä 43	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Kiintymyssuhde sijaishuollossa Varhaislapsuudessa sijoitetun lapsen kiintymyssuhteen muodostuminen sijaisvanhempaan		
Tutkinto-ohjelma Sosionomi (AMK)		
Työn ohjaaja(t) Raija Lundahl, Asta Suomi		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista lapsen ja sijaisvanhemman välillä sekä kiintymyssuhteen muodostumista edistäviä tekijöitä. Kirjallisuuskatsauksen kohderyhmänä olivat lapset, jotka oli sijoitettu perhehoitoon varhaislapsuudessa. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada kattavaa tietoa kiintymyssuhteen muodostumisesta sijaisvanhempaan, jotta tietoa voitaisiin hyödyntää lapsen ja sijaisvanhemman välisen kiintymyssuhteen tukemisessa.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kiintymyssuhde määriteltiin John Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian pohjalta ja kiintymyssuhdemallien luokittelussa hyödynnettiin Mary Ainsworthin kokeellisen vierastilanneasetelman tuloksia. Kirjallisuuskatsauksen tutkimusaineistoksi valikoitui seitsemän tutkimusartikkelia, jotka valittiin mukaanottokriteerien perusteella. Aineisto analysoitiin käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä ja luokittelu tapahtui määrittelemällä ensin alaluokat ja sitten yhdistävät luokat.</p> <p>Kirjallisuuskatsauksen tulokset osoittavat, että sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välisen turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen on todennäköistä. Sijaisvanhemman sensitiivisyydellä ja lapsen yksilöllisillä ominaisuuksilla näytti aineiston perusteella olevan myönteistä vaikutusta kiintymyssuhteen rakentumiseen. Toisaalta useilla peräkkäisillä sijoituksilla vaikutti olevan heikentävä vaikutus kiintymiseen. Johtopäätöksenä voitiin todeta, että suotuisat olosuhteet sekä lapsen ja sijaisvanhemman välisen vuorovaikutuksen laatu vaikuttivat merkittävästi lapsen kiintymyssuhteen kehittymiseen.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Kiintymyssuhde, kiintymyssuhdeteoria, sijaishuolto, sijaisvanhemmuus, perhehoito, varhaislapsuus, varhainen vuorovaikutus		
Muut tiedot (Salassa pidettävät liitteet)		

Author(s) Matilainen, Marjaana Märsylä, Jenna	Type of publication Bachelor's thesis	Date December 2020 Language of publication: Finnish
	Number of pages 43	Permission for web publication: x
Title of publication Attachment in foster care Attachment formation towards foster parent in early childhood		
Degree programme Degree programme in Social Services		
Supervisor(s) Lundahl Raija, Suomi Asta		
Assigned by		
Abstract <p>The purpose of the thesis was to find out about developing a secure attachment between a child and a foster parent. The second purpose was to find out which factors promote the development of attachment. The target group of the literature review was children who were placed in foster care during early childhood. The aim was to provide comprehensive information about the formation of the attachment toward the foster parent to utilize the information to support the attachment formation between the child and the foster parent.</p> <p>The thesis was executed as a descriptive literature review. Attachment and attachment types were determined based on John Bowlby's attachment theory and using the results of the Strange Situation Procedure developed by Mary Ainsworth. The research material included seven articles, which were chosen based on inclusion criteria. The analysis method used was material-guided analysis. The classification was made by determining lower classes and then combined classes.</p> <p>The results of the literature review show that the formation of secure attachment between foster child and foster parent was probable. The sensitivity of foster parent as well as the child's individual features seemed to have a positive impact on the development of attachment. On the other hand, multiple placement changes seemed to debilitate the effect of the attachment. In conclusion, favorable circumstances and the quality interaction between child and foster parents seemed to have a positive influence on attachment formation.</p>		
Keywords/tags (subjects) Attachment, attachment theory, foster care, foster parent, substitute care, early childhood, early interaction		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Teoreettinen viitekehys.....	4
2.1	Kiintymyssuhdeteoria.....	4
2.2	Kiintymyssuhteen muodostuminen ja kiintymyssuhdemallit	6
2.3	Varhainen vuorovaikutus	10
2.4	Varhaislapsuuden kehitys	12
2.5	Sijaishuolto	15
3	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	19
4	Tutkimuksen toteuttaminen	19
4.1	Menetelmän kuvaus.....	19
4.2	Aineiston hakeminen ja tiedonhakuprosessi	20
4.3	Tutkimusaineiston kuvaus.....	24
4.4	Aineiston analysointi	27
5	Kirjallisuuskatsauksen tulokset.....	29
5.1	Turvallinen kiintymyssuhde.....	29
5.2	Sijaisvanhemman näkökulma.....	30
5.3	Sijoitetun lapsen näkökulma	32
6	Pohdinta	33
6.1	Tutkimustulosten tarkastelua	33
6.2	Eettisyys ja luotettavuus	35
6.3	Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet.....	37
	Lähteet	39
	Liitteet	43
	Liite 1. Mukaan otetut tutkimukset.....	43

Kuviot

Kuvio 1. Tiedonhaun eteneminen.....	21
-------------------------------------	----

Taulukot

Taulukko 1. Kirjallisuuskatsauksen hakusanat kielen mukaan luokiteltuna.....	21
Taulukko 2. Kirjallisuuskatsauksen tiedonhaku	22
Taulukko 3. Mukaanotto- ja poissulkukriteerit	23
Taulukko 4. Aineiston analyysin esimerkki	27

1 Johdanto

Kiintymyssuhde on keskeinen aihe lasten kanssa toimivien henkilöiden keskuudessa ja siitä syystä se on aina ajankohtainen. Kiintymyssuhde voidaan vahvasti liittää yksilön tasapainoiseen kehitykseen ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin läpi koko elämän. Tämän vuoksi kiintymyssuhde on lapsen kehityksen kannalta yksi tärkeimmistä peruspilareista ja sillä on tutkitusti vaikutusta myös tulevaisuuden sosiaalisiin suhteisiin sekä tunne-elämän kehittymiseen. Kiintymyssuhdetta on tutkittu yleisesti paljon äidin ja lapsen näkökulmasta, mutta tässä opinnäytetyössä kiinnostuksen kohteena on kiintymyssuhteen muodostuminen silloin, kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle. Sijoitetun lapsen kohdalla kiintymyssuhde rakentuu biologisen vanhemman lisäksi myös sijaisvanhempaan, mikä voi tuoda omat haasteensa turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiselle.

Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä ymmärrystä kiintymyssuhteen muodostumisesta sijaishuollossa, jotta turvallisen kiintymyssuhteen kehittymistä voitaisiin tukea oikealla tavalla myös sosiaalialan ammattilaisten toimesta. Tässä opinnäytetyössä tavoitteena on selvittää, muodostuuko sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välille turvallinen kiintymyssuhde sekä mitkä tekijät edistävät turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista silloin, kun hoivaajana toimii biologisen vanhemman sijaan muu aikuinen. On myös lapsen edun mukaista selvittää, miten turvallista kiinnittymistä voitaisiin edistää sijoituksen aikana.

Opinnäytetyö toteutetaan kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Lapsella itsellään on tärkeä rooli kiintymyssuhteen rakentumisessa, joten opinnäytetyössä pyritään huomioimaan lapsen näkökulma. Aiheen rajaamiseksi opinnäytetyössä keskitytään varhaislapsuudessa sijoitettuihin lapsiin ja kiintymyssuhteen muodostumisen tarkasteluun juuri kyseisessä ikävaiheessa. Varhaislapsuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä alle 4-vuotiaita lapsia ja lapsesta puhuttaessa viitataan kontekstista riippuen 0-3-vuotiaisiin lapsiin. Opinnäytetyön pohdintaosuudessa peilataan kirjallisuuskatsauksen tuloksia siihen, kuinka turvallista kiinnittymistä voitaisiin edistää silloin, kun kyseessä on kiintymyssuhteen uudelleenrakentuminen.

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Kiintymyssuhdeteoria

Lapsella on synnynnäinen tarve kiintyä hoivaajaansa. Hän hakee turvaa lähellä olevasta ihmisestä sekä suuntautuu vaistoja ohjaamana kohti turvallista aikuista turvatakseen oman eloonjäämisensä ja tunteakseen olonsa turvalliseksi. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 97–98.) Synnynnäistä lapsen biologista perustarvetta toiseen ihmiseen on selitetty kiintymyssuhdeteorian avulla. Lapsi pyrkii jo hyvin varhain muodostamaan läheisiä ihmissuhteita ja toimimaan vuorovaikutteisesti. Kiintymyssuhteella tarkoitetaan lapsen ja hänelle turvallisimman henkilön välistä tunnesidettä. Ihmislapsen ajatellaan varmistavan eloonjäämisensä turvautumalla häntä hoivaavaan aikuiseseen erityisesti vaaratilanteen uhatessa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 28.)

Kiintymyssuhdeteoria perustuu englantilaisen psykiatrin ja psykoanalyytikon John Bowlbyn ajatteluun, joka korostaa äidin ja lapsen välisen suhteen merkityksellisyyttä sekä pitkällisten ja toistuvien erokokemusten eli separaatioiden vahingollisuutta lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle. Bowlbyn mukaan lapsen varhaiskehitystä säätelevät ennen kaikkea turvallisuuden tarve ja pyrkimys pysytellä hoivaavan aikuisen lähellä. Bowlbyn pääajatuksena on, että hoivaajan rakkauden menetys voi vaarantaa merkittävästi lapsen kasvua ja elinympäristö vaikuttaa suuresti lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen. (Hautamäki 2011, 29–30.) Bowlbyn ohella kiintymyssuhdeteorian avainhenkilönä on toiminut hänen kollegansa Mary Ainsworth, jonka kokeellisten tutkimusten ansiosta pystyttiin erittelemään erilaisia lapsen kiintymyssuhdemalleja (Sinkkonen & Kalland 2011, 34).

Pienelle lapselle on ominaista arvioida ympäristöstä tulevia viestejä, minkä perusteella hän mieltää oman olonsa joko turvalliseksi tai turvattomaksi. Lapsi muodostaa käsityksensä maailmasta siis ympäristön viestien perusteella, minkä lisäksi vuorovaikutustilanteet synnyttävät lapselle oletuksia myös tulevista tilanteista. (Pajulo 2004.) Turvallisen aikuisen läsnäolo ja pysyvyys ovat edellytyksiä lapsen kehitykselle, sillä lapsi tarvitsee turvallista aikuista erityisesti pelottaviksi tai uhkaaviksi mieltämässään

tilanteissa. Pelko voi liittyä tilanteisiin, joissa vanhempi on lähdössä tai lapsi joutuu muutoin olemaan erossa vanhemmastaan. (Rusanen 2011, 27.) Kiintymyskäyttäytymisellä viitataan lapsen käyttäytymiseen, jolla hän yrittää saada erityisesti uusissa tilanteissa vanhemman pysymään luonaan. Alle 3-vuotias lapsi voi reagoida hyvin voimakkaasti vanhemman lähtemiseen ja hän saattaa usein tarvita fyysistä läheisyyttä rauhoittuakseen. (Rusanen 2011, 27–28.)

Kiintymyssuhdeteorian mukaan elinikäisen kehityksen perustana toimivat lapsen ja hoivaajan vuorovaikutussuhde, joka alkaa muotoutua heti lapsen syntymästä saakka. Varhaisilla kokemuksilla onkin suuri merkitys lapsen myöhäisemmälle elämälle. Kiintymyssuhde kehittyy hiljalleen sen perusteella, miten oikeanlaisesti, oikea-aikaisesti ja johdonmukaisella tavalla aikuinen kykenee vastaamaan lapsen viestintään. Erityisesti lapsen ja hoivaajan välisen vuorovaikutussuhteen laadulla on tärkeä rooli siinä, kuinka lapsi kiinnittyy hoivaajaansa. (Hautamäki 2001, 37–38.) Sinkkonen (2018, 39) painottaa teoksessaan, että kiinnittyminen hoivaajaan ja tämän lähellä oleminen on lapselle hengissä säilymisen ehto, joten lapsi voi olosuhteista riippuen kiinnittyä myös etäiseen, laiminlyövään tai jopa vihamieliseen aikuiseen.

Lapsi hakee kiintymyksen kohteeltaan tukea ja turvaa erityisesti vaikeissa tai uhkaaviksi tulkituissa tilanteissa. Kun lapsi kohtaa ympäristöuhan tai stressitekijän, kiintymyssuhteesta muodostuva järjestelmä aktivoituu hoidon ja turvan saamisen varmistamiseksi. Kun lapsi kokee olonsa turvalliseksi, kiintymyssuhdejärjestelmä deaktivoituu ja psykologista energiaa voidaan käyttää muuhun toimintaan, kuten ympäristön tutkimiseen. Turvallisuuden tunteen saavuttaminen on näin ollen kiintymyssuhdekäyttäytymisen ensisijainen tavoite. Turvallisuuden tunteen kokeminen voi ajan myötä auttaa luomaan niin sanotun turvallisen perustan (secure base script), joka helpottaa negatiivisten tunteiden käsittelyä sosiaalisissa suhteissa myös lapsen myöhemmässä elämässä. (Lai & Carr 2018, 1–2.)

2.2 Kiintymyssuhteen muodostuminen ja kiintymyssuhdemallit

Kiintymyssuhdemallien luokittelu perustuu kehityspsykologi Mary Ainsworthin havaintoihin ja havaintojen pohjalta kehitettyyn kokeelliseen vierastilanneasetelmaan. Vierastilanneasetelmassa tarkastellaan lapsen reaktiota erotilanteessa ja hoivaajan palatessa. Tämä koemenetelmä on mahdollistanut pienten lasten kiintymyssuhteen tutkimisen ja kiintymyssuhteiden yksilöllisten erojen luokittelun. Kokeellisen vierastilanneasetelman myötä tehdyt tutkimukset osoittavat, että lapsen käyttäytymisen pohjalta voidaan erottaa kolme lapselle ominaista tapaa käsitellä kiintymyssuhteita koskevaa informaatiota. Näiden tutkimuksellisten havaintojen perusteella nimettiin erilaiset kiintymyssuhdemallit, jotka kuvaavat lapsen kiintymyskäyttäytymistä esimerkiksi uhkaavaksi koetussa tilanteessa. (Sinkkonen & Kalland 2011, 34.)

Kokeellisista tutkimuksista saatujen tulosten perusteella Ainsworth käsitteellisti lapsen ja hoivaajan välisen vuorovaikutuksen erilaisiksi kiintymyssuhdemalleiksi. Kiintymyssuhdemallit heijastavat sitä toimintamallia, jonka lapsi omaksuu esimerkiksi erotilanteissa tai hoivaajan palatessa takaisin lapsen luokse. Kiintymyssuhdemallit luokitellaan turvalliseen sekä turvattomaan kiintymyssuhteeseen, joista turvaton jakautuu vielä ristiriitaiseen ja välttelevään kiintymykseen. Myöhemmissä tutkimuksissa kävi ilmi, että eräät lapset osoittivat kiintymyskäyttäytymistä, jota ei voitu suoraan luokitella mihinkään kategoriaan. Näin ollen määrittelyihin lisättiin vielä jäsentymätön kiintymys, joka kuvastaa lapsen käyttäytymisen epäjohdonmukaisuutta. Turvallisesti kiintyneet lapset saavat hoivaajaltaan läheisyyttä, turvaa ja heidän tarpeisiinsa vastaan uhkaavaksi tulkitussa tilanteessa. Vastaavasti turvattomasti kiintyneet lapset omaksuvat toimintamallin, jolle ominaista on toisinaan hyvinkin liioiteltu tunnereaktio ja hyperaktivaatio. (Lai & Carr 2018, 2–3.)

Turvallinen kiintymyssuhde

Turvallisessa kiintymyksessä lapsi kokee tulleen ymmärretyksi ja nähdyksi kokonaisvaltaisesti, sillä aikuinen pystyy jäsentämään lapsen tunneilmaisua sekä palauttamaan sen takaisin, muuntaen samalla lapsen tunnesisältöä. Turvallisessa kiintymyssuhteessa aikuinen kykenee vastaanottamaan lapsen kaottistakin tunneilmaisua,

jolloin lapselle syntyy kokemus siitä, että hädän ilmaisemisesta seuraa johdonmukaisesti avun ja hoivan saaminen. Turvallisen kiintymyssuhteen on todettu olevan yhteydessä lapsen kykyyn tunnistaa ja säädellä tunteitaan sekä toimintaansa; lapsi kykenee näyttämään avoimesti niin myönteisiä kuin kielteisiäkin tunteitaan. Turvallinen kiintymys kehittää lapsen kykyä sosiaaliseen joustavuuteen, muiden mieleen eläytymiseen sekä stressiin sopeutumiseen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 32.)

Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi kykenee päivittämään sisäisiä oletusmallejaan ja yhdistelemään informaatiota vapaasti. Tämä edistää esimerkiksi sisäisen turvallisuuden, autonomian ja itseluottamuksen tasapainoista kehittymistä. (Pajulo 2004.) Rusasen (2011, 63–64) mukaan turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi pystyy ottamaan kontaktin ja hakemaan turvaa vanhemmastaan. Vuorovaikutus on myönteistä sekä molemminpuolista ja vanhempi toimii lapsen turvallisuuden perustana. Turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisen edellytyksenä on, että lapsi kykenee suhtautumaan aikuiseen luottavaisesti ja saa ilmaisuilleen vastakaikua.

Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsen hoivaajalla on kykyä hyödyntää lapsen käyttäytymisestä tulevaa informaatiota siten, että hän kykenee tulkitsemaan käyttäytymisen taustalla olevaa mielentilaa. Tätä kautta hoivaaja voi vastata täsmällisesti lapsen tarpeeseen ja peilaamaan tämän tunnekokemusta. Tätä kutsutaan vanhemman sensitiivisyydeksi (Pajulo 2004.) Ainsworthin kokeellisessa vierastilanneasetelmassa turvallisesti kiintyneet lapset osoittavat selkeää kiintymyskäyttäytymistä sekä ensimmäisen että toisen erotilanteen jälkeen. He kutsuvat äitiään, seuraavat häntä ja katsovat äidin perään tämän poistuessa huoneesta. Monet lapsista alkavat lopulta itkeä ja näyttävät selkeitä merkkejä häädystä. He reagoivat ilolla äidin palaamiseen ja haluavat lohdutusta sekä tavoittelevat fyysistä kontaktia. Turvallisesti kiintyneille lapsille on ominaista, että he rauhoittuvat nopeasti ja kykenevät jatkamaan leikkimistä pian äidin palaamisen jälkeen. (Brisch 2012, 30.)

Turvallisesti kiintynyt lapsi kehittyy emotionaalisesti vakaammin kuin lapsi, jonka kiintymyssuhteesta puuttuu turvallisuus. Turvallisen kiintymyssuhteen kautta lapsi oppii paremmin tunnistamaan omat sekä muiden tunnetilat, minkä pohjalta hän op-

pii myös säätelemään omia tunnetilojaan ja puhumaan niistä. Lapsen kokemus turvallisuudesta edesauttaa häntä tutkimaan ympäröivää maailmaa uteliaasti sekä uppoutumaan omiin tunnekokemuksiinsa ja käsittelemään niitä avoimesti. Tämän kaltaisen aktiivinen osallistuminen saa lapsen reagoimaan ympäristöönsä tunnetasolla hyvin syvällisesti ja monipuolisesti. (Hughes 2011, 143.)

Turvaton ja ristiriitainen kiintymyssuhde

Turvattomassa ja ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa lapsi kasvaa epäjohdonmukaisen aikuisen kanssa, jolloin lapsen sisäiset mallit kiintymyksestä kehittyvät usein ristiriitaisiksi. Vanhempi saattaa toisinaan jättää vastaamatta lapsen tunneilmaisuun ja toisinaan taas vastaakin siihen. Tällöin lapsen on keskityttävä tarkkailemaan vanhemman mielentiloja löytääkseen optimaalisen hetken saada vanhemman huomio. Näin lapsi sisäistää mallin, jonka mukaan tunnesäätelyä ei voida pitää luotettavana. Sen sijaan että lapsi tukahduttaisi tunneilmaisun kokonaan, lapsi voi oppia ilmaisemaan tunnetilaansa hyvinkin liioitellusti. Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi ei kykene rauhoittumaan leikkiin tai ympäristön tutkimiseen, sillä kiintymyssuhde on jatkuvasti virittäytynyt. (Kanninen & Sigfrids 2012, 34.) Tyypillistä on, että turvattomasti kiintyneiden lasten sopeutumishäiriöt heijastavat hoivaajan toiminnan epäjohdonmukaisuutta ja puutteita vastata lapsen henkisen tuen hakemiseen (Lai & Carr 2018, 3).

Turvaton ja ristiriitainen kiintymyssuhde muodostuu silloin, kun äiti reagoi epäjohdonmukaisesti lapsen hätään. Mikäli aikuinen suhtautuu lapseen välinpitämättömästi, voi lapsi ilmaista tunteitaan ylidramaattisesti pyrkiessään vaikuttamaan aikuisen. Aikuisen huomion saadessaan lapsi voi kuitenkin käyttäytyä vastustelevasti tai passiivisesti. (Rusanen 2011, 67.) Ainsworthin kokeellisessa vierastilanneasetelmassa turvattomasti ja ristiriitaisesti kiintyneet lapset osoittavat erotilanteessa kaikista voimakkainta ahdinkoa ja itkevät intensiivisesti. Heidän hoivaajansa eivät palatessaan saa heitä rauhoittumaan nopeasti. Tavallisesti kestää kauan, että lapset saavuttavat emotionaalisen tasapainon. Toisinaan lapset eivät kykene palaamaan leikkimään edes useampien minuuttien jälkeen hoivaajan palattua. Kun heidän hoivaajansa nostavat heidät syliinsä, lapset ilmaisevat kaipaavansa fyysistä kontaktia ja läheisyyttä, mutta saattavat käyttäytyä samanaikaisesti jopa aggressiivisesti hoivaajaansa kohtaan. (Brisch 2012, 31.)

Turvaton ja välttelevä kiintymyssuhde

Turvattomasti ja välttelevästi kiintyneet lapset ovat tavallisesti kokeneet merkittävää laiminlyöntiä, hylkäämistä sekä vastaamattomuutta yrittäessään hakea kontaktia hoivaajalta (Lai & Carr 2018, 2–3). Turvattomassa ja välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi ei saa tunnesäätelyä vanhemmalta. Tällöin lapselle ei välity kokemusta siitä, miten omia tunteita muokataan, säädellään tai kuinka tunteita tasapainoilla ylläpidetään. Sen sijaan lapsi saattaa yrittää tukahduttaa kiihtymystään ja tunteitaan itse kuitenkin siinä onnistumatta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 33–34.) Turvattomassa ja välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsella on itsesäätelymekanismi, jota hän käyttää itsensä rauhoittamiseksi hätäntyessään. Tunneilmaisu turvattomasti ja välttelevästi kiintyneellä lapsella saattaa usein olla neutraalia tai jopa estynyttä. (Rusanen 2011, 65–66.)

Ainsworthin vierastilanneasetelmassa turvattomasti ja välttelevästi kiintyneet lapset reagoivat erotilanteeseen hyvin pienellä vastustuksella, eivätkä ilmaise selkeää kiintymiskäyttäytymistä kuten itkemistä tai äidin seuraamista ovelle. Käytännössä he jatkavat leikkimistä, tosin ehkä vähemmällä uteliaisuudella ja sinnikkyydellä kuin ennen hoivaajan lähtemistä. Toisinaan he seuraavat äitiään katseellaan tämän poistuessa huoneesta, mistä voidaan selkeästi päätellä lasten kuitenkin rekisteröivän hoivaajan poistumisen paikalta. Hoivaajan palattua lapsi on taipuvainen reagoimaan häneen välttelevästi, eikä esimerkiksi luontaisesti hae hoivaajalta läheisyyttä. Yleensä minäkäänlaista fyysistä kontaktia ei paluutilanteessa esiinny. (Brisch 2012, 31.)

Myöhemmin toteutettujen kokeellisten tutkimusten kautta huomattiin, että monia lapsia ei voitu sijoittaa suoranaisesti mihinkään kolmesta kiintymyssuhdemallista. Joillakin lapsilla esiintyi käyttäytymismalleja, joiden luokittelu oli yhdistelmä useampaa eri kiintymyssuhdemallia. Havaintojen pohjalta muodostettiin käsitys ylimääräisestä kiintymyssuhdemallista, joka määriteltiin turvattomaksi ja jäsentymättömäksi kiintymykseksi. Tutkimusten mukaan jopa turvallisen kiintymyssuhteen omaavat lapset saattavat hetkittäin osoittaa organisoitumatonta käytöstä. Koetilanteessa organisoitumaton käytös ilmeni lapsen lähestymisenä hoivaajaa kohtaan, mutta kääntymisenä tämän jälkeen äkisti pois päin sekä etäisyyden kasvattamisena itsensä ja hoiva-

jan välillä. Tämänkaltainen toiminta tulkittiin tutkimuksissa lapsen kiintymysjärjestelmän aktivoitumiseksi, mutta järjestelmä ei jostain syystä kyennyt ilmaisemaan itseään selkein käyttäytymisstrategioin. (Brisch 2012, 31–32.)

Turvattomassa ja jäsentymättömässä kiintymyksessä lapsen käyttäytyminen saattaa olla nopeasti vaihtelevaa lähestymisen ja välttämisen vuorottelua. Lapsi on pohjimiltaan ahdistunut, stressaantunut ja varuillaan aikuisen seurassa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 34.) Turvattomassa ja jäsentymättömässä kiintymyssuhteessa aikuinen on lapselle samanaikaisesti turvallinen ja pelottava, mutta tästä ristiriidasta huolimatta kiintymys on pelkoa voimakkaampaa. Turvattomalle ja jäsentymättömälle kiintymyssuhteelle onkin ominaista, että lapsi voi kokea samanaikaisesti sekä hämmennystä että pelkoa aikuista kohtaan. (Rusanen 2011, 68–69.)

2.3 Varhainen vuorovaikutus

Turvallinen kiintymyssuhde rakentuu aina toimivalle sekä johdonmukaiselle vuorovaikutukselle. Ahlqvistin ja Kannisen (2003, 341) mukaan suhde hoivaajan ja lapsen välillä muodostuu etenkin onnistuneiden vuorovaikutusketjujen seurauksena. Lapsen oletukset omasta itsestään ja vuorovaikutuksensa seurauksista peilautuvat lapselle siinä, kuinka vanhempi reagoi lapseen esimerkiksi hädän hetkellä. Vanhemman sensitiivisyys lapsen signaaleille on tärkeä vanhemman omia työmalleja välittävä mekanismi, minkä vuoksi sitä pidetäänkin yhtenä vuorovaikutuksen ja turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisen tärkeimmistä elementeistä. Vanhemman herkkyyys vastata lapsen viestintään esimerkiksi hädän hetkellä tukevat lapsen käsitystä siitä, että vanhempi on saatavilla ja valmis poistamaan lapsen turvattomuuden tunteen. (Sinkkonen & Kalland 2011, 26).

Vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa myönteiset fyysiset kokemukset, tunteiden yhteensovittaminen sekä jaettu tarkkaavuus tukevat lapsen turvallista kiintymistä vanhempaansa. Riittävän hyvässä vuorovaikutuksessa lapselle muodostuu vähitellen turvallinen kiintymyssuhde. (Korhonen & Holopainen 2015, 28.) Turvallisesti kiintynyt lapsi uskaltaa tutkia vapaasti ympäristöään, sillä hänelle on muodostunut sisäinen työskentelymalli, jossa hän kokee itsensä huolenpidon ja rakastamisen

arvoisena sekä luottavaisena ja pätevänä. Käsitys muista ihmisistä rakentuu myönteiseksi ja lapsi uskaltaa luottaa aikuiseen erityisesti lohduttajana ja turvan tuojana. Työskentelymalli ohjaa lapsen odotuksia siitä, miten ihmissuhteet toimivat ja miten toiset suhtautuvat häneen. Tämä sisäinen malli varastoituu lapsen toiminnalliseen muistiin. Työskentelymallin muodostuminen ja sen muutokset tapahtuvat tunneta-solla merkittävässä vuorovaikutuksessa. (Korhonen & Holopainen 2015, 28–29.)

Ensimmäisen elinvuoden aikana tapahtuva vuorovaikutus rajoittuu pitkälti lapsen ja häntä hoivaavan aikuisen välillä tapahtuvaan sanalliseen ja sanattomaan kommunikaatioon, mutta vähitellen lapsi muodostaa ympärilleen myös muita vuorovaikutuksellisia suhteita. Varhaislapsuudessa sijoitetun lapsen kohdalla vuorovaikutussuhde muodostuu hyvin nopeasti myös sijaisvanhempaan, josta tulee monissa tapauksissa lapselle tärkeä ja turvallinen hoivaaja sekä kiinnittymisen kohde. (Hughes 2011, 143–145.) Sisäisten työskentelymallien muuttuminen ei voi tapahtua vain sanallisen vuorovaikutuksen varassa, vaan työskentelymallien muutokseen tarvitaan myös sanattonta vuorovaikutusta. Tällöin lapsi voi saada korjaavia kokemuksia vuorovaikutusta-voista ja siitä, minkälaisena hänet nähdään sekä kuinka hänen tunneilmaisuihinsa reagoidaan. (Korhonen & Holopainen 2015, 29.)

Mentalisaatiokyky

Mentalisaatio tarkoittaa kykyä ymmärtää, että vuorovaikutuksessa on kaksi erillistä ja erilaista mieltä, jotka voivat kuitenkin olla keskenään yhteydessä. Hoivaajan myönteinen vuorovaikutus ja hyvä mentalisaatiokyky tukevat lapsen kehitystä. Hyvän mentalisaatiokyvyn omaava ihminen tiedostaa, että kaikki tunteet eivät välttämättä näy päällepäin. Näin ollen tyyneeltä vaikuttava ihminen voi todellisuudessa tuntea sisällään voimakkaitakin tunnekokemuksia. Mentalisointi pitää sisällään avointa ja kyselevää asennetta, sillä se on ainoa tie toisen ihmisen mielen ymmärtämiseen. Mentalisaatiokyvyn omaava ihminen sisäistää, ettei liiallinen varmuus johda toisen mielen ymmärtämiseen, vaan kyseiset tekijät aiheuttavat vain mentalisoinnin katkeamisen. (Sinkkonen 2018, 44.)

Mentalisaatiokyvyn kehittymisen edellytyksenä on, että on itse omassa lapsuudessa ollut mentalisoivien hoivaajien mielessä. Mikäli vanhempi on läsnä ja kiinnostunut

lapsen mielenmaailmasta, lapsen mentalisaatiokyky kehittyy hyvin luontaisesti. Lapsi ymmärtää vähitellen, että hoivaajalla ja hänellä on erilaisia päämääriä sekä kiinnostuksen kohteita, minkä seurauksena hän oppii ottamaan tämän huomioon omassa toiminnassaan ja tulemaan hiukan hoivaajaa vastaan. Lapsi oppii niin ikään tunnistamaan muiden tunteita ja tarpeita. Vähitellen lapsi myös ymmärtää, mikä kuuluu hänen omaan ajatusmaailmaansa ja mikä taas toisen ihmisen erilliseen maailmaan. Sitten lapsi voi vähitellen pitää mielessään kahta erilaista mieltä. Mentalisaatiokyvyn saavuttaminen on lapselle suuri kehityksellinen askel, jonka epäonnistuminen voi johtaa moniin mielenterveydellisiin häiriöihin. (Sinkkonen 2018, 44–45.)

Mentalisaatiokyvyn kehittyessä siitä tulee tiedostamaton vuorovaikutuksen elementti, jossa on samankaltaisia piirteitä kuin empatiakyvyssä. Toisin kuin empatia, mentalisaatio sisältää toisen tunnetiloihin eläytymisen lisäksi myös tunteiden sekä kokemusten kognitiivisen käsittelyn ja säätelyn. Tämä ilmenee hoivaajalla lapsen tunteiden peilaamisena ja lapsen tunnetilojen vahvistamisena. Lasta tyynnyttävässä vuorovaikutuksessa aikuinen mukailee lapsen tunnetilaa ilmeillä sekä äänensävyillä. Tätä kautta lapsi oppii, että hoivaaja ymmärtää mitä lapsen mielessä liikkuu. Vanhempi ei saa ohittaa tai torjua lapsen tunnekokemusta, mutta ei toisaalta myöskään tempautua liikaa tämän kokemukseen. (Pajulo, Salo & Pyykkönen 2015.)

2.4 Varhaislapsuuden kehitys

Ihmislapsi on sosiaalisesti riippuvainen olento. Lapsi tulee jo hyvin varhain tietoiseksi omasta itsestään ja häntä ympäröivistä ihmisistä, minkä pohjalta hän alkaa muodostamaan kuvaa omasta persoonastaan (Dowling 2010, 12–13). Tasapainoisen kasvun tueksi lapsi tarvitsee läheisen aikuisen, jonka kanssa peilata omaa itseään sekä harjoitella sosiaalista vuorovaikutusta ja tunteiden käsittelyä. Jo vauvaiässä lapsi oppii tunnistamaan erilaisia tunteita ja osaa mukautua esimerkiksi äidin ilmeisiin ja tunteisiin. (Trevarthen & Aitken 2001.) Äidin surullinen mielentila saattaa saada pienen lapsen itkemään. Lapsi harjoittelee tätä kautta erilaisten tunteiden hallintaa. Varhaislapsuudessa lapsi tulee tietoisemmaksi itsestään ja vanhemman tuella sekä esimerkillä lapsi oppii näkemään itsensä myös tunnetasolla. (Dowling 2010, 23.)

Kiintymyssuhde kehittyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, samoin kuten koko ihmis mieli. Varhainen vuorovaikutus muovaa lapsen ruumiintoimintoja, tunnekokemuksia ja toimintatapoja. Varhaislapsuus on sosioemotionaalisen ja psyykkisen kehityksen kannalta merkittävä ajanjakso, sillä ruumiin järjestelmät sekä erityisesti aivot ovat vielä muotoutumassa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 27–28.) Sosioemotionaalisen kehityksen näkökulmasta sosialisatio ja emotio ovat keskeisiä käsitteitä (Niemelä 1998, 3-4). Sosialisatiolla viitataan yhteiskunnan jäseneksi kehittymiseen ja siihen pyrkimiseen, kun taas emotio tarkoittaa tunne-elämystä ja tunteiden ilmaisemista. Sosioemotionaalista kehitystä tarkasteltaessa on tärkeää huomioida kyvykkyys tunnesäätelyyn sekä käsitellä sitä, pystyykö erilaisia tunteita edes kokemaan. (Eisenberg, Fabes, Guthrie & Reiser 2002.) Lapsen tulee saada mahdollisuus myös omien tunteiden peilaamiseen kokonaisvaltaisesti, jolloin lapsi oppii hyväksymään monenlaiset tunteet osaksi omaa minuuttaan (Jalovaara 2005, 21).

Kyky omien tunteiden ja tarpeiden säätelyyn on merkittävä osa lapsen sosioemotionaalista kehitystä (Dowling 2010, 83–88). Tunteiden säätely on edellytyksenä vuorovaikutustilanteissa toimimiselle sekä erilaisten tunteiden tietoiselle käsittelylle ja ilmaisulle. (Kanninen & Sigfrids 2012, 76–77, 82-83.) Lapsen itsesäätely kehittyy niiden kokemusten pohjalta, joita lapsen lähellä olevat aikuiset hänelle tuottavat. Erilaiset aikuisten kautta välittyvät sosiaaliset, emotionaaliset ja kognitiiviset kokemukset muovaavat vähitellen lapselle käsitystä tunteiden säätelystä sekä sosiaalisista normeista. Varhaislapsuudessa tunteiden säätely on vielä melko kehittymätöntä, minkä vuoksi myös lapsen tunneilmaisu saattaa olla tilanteeseen nähden hyvin voimakasta. (Mäntymaa, Luoma, Puura & Tamminen 2003.)

Varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhdemallin vaikutukset näkyvät varhaislapsuuden kehityksessä hyvin kokonaisvaltaisesti. Ne heijastuvat lapsen sosioemotionaaliseen kehitykseen, mielen kehitykseen, tunne-elämän kehitykseen ja somaattiseen terveyteen. Vuorovaikutuksella ja kiintymyssuhteella on yhteys myös aivojen toiminnalliseen kehitykseen ja tämän kautta lapsen sisäisten toimintamallien muodostumiseen. (Mäntymaa ym. 2003, 459–465.) Sosioemotionaalisisessa kehityksessä on havaittu tietynlaista jatkumollisuutta, minkä vuoksi sitä voidaan tarkastella melko luotettavasti jo lapsen ensimmäisten elinvuosien aikana. Noin 18 kuukauden ikäinen

lapsi on jo muodostanut jonkinlaisen mielikuvan itsestään ja lapsi pystyy tarkastelemaan itseään osana ympäristöä aikuisen tukemana. (Dowling 2010, 13.)

Temperamentilla tarkoitetaan lapsen biologispohjaista synnynnäistä taipumusta reagoida ulkoisiin ärsykkeisiin sekä omiin sisäisiin tunnetiloihin ja aistihavaintoihin (MLL 2018). Lapsen temperamentti on merkittävä tekijä sosiaalisen kehityksen kannalta (Keltinkangas-Järvinen 2012, 59). Kannisen ja Sigfridsin (2012, 46) mukaan lapsen yksilölliset ominaisuudet, kuten synnynnäiset tekijät ja temperamenttipiirteet sekä perheeseen, verkostoon ja ympäröivään yhteiskuntaan liittyvät tekijät voivat toimia lapsen kehitystä suojaavina tai haittaavina tekijöinä. Lapsen ja perheen verkosto voi olla joko vahvuus tai riskitekijä lapsen kehityksen kannalta. Vanhemman jaksamattomuus saattaa johtaa vetäytymiseen lapsen hoidosta, mikä voi välittyä lapselle kiintymyssuhteen katkoksina. Tämä saattaa vaikuttaa lapsen stressiherkkyyteen sekä johtaa itesäätelykyvyn puutteisiin. Turvallinen ja jatkuva perheen ulkopuolinen tuki voi tarjota kaoottisessa elämäntilanteessa tai kriisissä olevan perheen lapselle sellaisen ihmissuhteen, joka ei muualla olisi mahdollinen.

Bronfenbrennerin ekologisten järjestelmien teoria

Bronfenbrennerin mukaan yksilön kehitykseen vaikuttavat erilaajuiset kehät, joiden kanssa yksilö on aktiivisessa vuorovaikutuksessa. Kehät ovat mikro-, meso-, ekso- ja makrojärjestelmät ja ne muodostavat nelitasoisen järjestelmien hierarkian. Mikrojärjestelmä on kokonaisuus, joka koostuu erilaisista toiminnoista, rooleista sekä henkilöiden välisistä suhteista. Tähän kokonaisuuteen kuuluvat lapsen lähin ympäristö kuten koti sekä koulu ja kaveriryhmä. Mikrojärjestelmän ja siihen lukeutuvien henkilöiden ominaisuudet vaikuttavat yksilöön. Mesojärjestelmään sisältyy yksilön eri ympäristöjen, kuten kodin ja koulun, väliset yhteydet. Se koostuu niistä suhteista, joita mikroympäristöillä on keskenään. (Bronfenbrenner n.d., 263–265.)

Eksojärjestelmä puolestaan sisältää kahden tai useamman eri ympäristön väliset yhteydet, joista ainakaan yhdessä yksilö ei ole osallisena, mutta joka kuitenkin vaikuttaa yksilön elämään. Lapsen elämässä eksojärjestelmä voi käsittää esimerkiksi koulun ja vanhemman työpaikan välisen suhteen. Makrojärjestelmä on mikro-, meso- ja eksojärjestelmät käsittävä muodostelma, joka on tunnusomainen jollekin kulttuurille tai

alakulttuurille. Makrojärjestelmä sisältää kulttuuriset arvot sekä tavat ja siinä otetaan huomioon vuorovaikutuksen muodot, elämäntavat, voimavarat ja vaarat sekä kehitysjärjestelmät, jotka kiihdyttävät yksilön kehitystä. (Bronfenbrenner n.d., 264–266.)

2.5 Sijaishuolto

Lapsen lähtökohtainen oikeus perhe-elämään ja biologisten vanhempiensa kanssa kasvamiseen ovat suojattuja ihmisoikeuksia (Araneva 2018, 41). Ne eivät kuitenkaan ole ehdottomia, joten lapsi voidaan ottaa huostaan ja sijoittaa kodin ulkopuolelle toistaiseksi, mikäli toimenpide katsotaan välttämättömäksi lapsen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi. Lastensuojelulain mukaan sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä muualla kuin lapsen kotona esimerkiksi avohuollon tukitoimenpiteenä tai huostaanoton yhteydessä (L 417/2007 37 §, 49 §). Lastensuojelulain nojalla järjestettävän sijaishuollon tarkoituksena on turvata lapselle riittävä kasvatusta, hoito ja huolenpito lapsen edun mukaisella tavalla. Sijaishuollon avulla pyritään vastaamaan lapsen iän ja kehitystason mukaisiin tarpeisiin sekä turvaamaan lapsen oikeus monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen turvallisessa kasvuympäristössä. (Araneva 2018, 128–129.)

Päätös lapsen erottamisesta biologisesta vanhemmastaan katsotaan tarpeelliseksi erityistilanteissa, kuten lapsen vanhempien pahoinpidellessä tai laiminlyödessä lasta. Lapsen laiminlyöntiin viitataan silloin, kun vanhempi ei kykene tuettunakaan vastaamaan lapsen kasvatuksesta niin, että lapsen fyysinen, psyykinen ja älyllinen kehitys tulevat turvatuiksi. Laiminlyönti voi tarkoittaa myös hoito- ja kasvatustuun täydellistä laiminlyöntiä. (Araneva 2018, 41.) Lapsen huostaanotto voidaan toteuttaa vain, jos avohuollon tukitoimenpiteet eivät ole riittäviä, sopivia tai muuten mahdollisia ja sijoitus on lapsen edun mukainen toimenpide (L 417/2007, 40 §). Huostaanotto voidaan tehdä myös kiireellisenä lapsen ollessa välittömässä vaarassa. Kiireellisen sijoituksen kesto voi olla enintään 30 päivää, mutta sitä voidaan tarvittaessa jatkaa vielä 30 päivää erillisellä päätöksellä. Kiireellinen sijoitus on kuitenkin lopetettava heti, kun sille ei ole enää perusteita. (L 417/2007, 38–39 §.)

Lapsen huostaanotto ja sijoittaminen on kokonaisuudessaan hyvin moniulotteinen ja laaja prosessi, jonka onnistumisen kannalta neljä tahoa ovat avainasemassa. Lapsi, biologiset vanhemmat, lastensuojelun sosiaalityöntekijät ja sijaisvanhemmat muodostavat kokonaisuuden, jonka keskipisteenä on sijoitettava lapsi. Sosiaalityöntekijöiden keskeisenä tehtävänä on vastata lapsen edun huomioon ottamisesta ja asioiden hoitamisesta. Heidän tukena on usein muita ammattilaisia, jotka huolehtivat omalta osaltaan sijoitusprosessin etenemisestä. Lapsen biologisten vanhempien myötävaikutuksella tai vastustelulla on suuri vaikutus siihen, kuinka sijoitettava lapsi sopeutuu uuteen ympäristöönsä. Sijoituksen onnistumisen kannalta on tärkeää, että sijoituspaikan aikuisten valmiudet ottaa vastaan sekä hoitaa sijoitettavaa lasta ovat riittävät ja heidän asennoitumisensa on tilanteen kannalta suotuisa. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil (toim.) 2015, 148–149.)

Kodin ulkopuolinen hoito ja kasvatusta voidaan järjestää sijoittamalla lapsi perheeseen tai lastensuojelulaitokseen. Hoito pyritään ensisijaisesti järjestämään perhehoitona, mutta jos tämä ei ole mahdollista, lapsi voidaan sijoittaa laitoshuoltoon. (L 417/2007, 48–50 §.) Sijoitettu lapsi tuo sijoituspaikkaansa aikaisemmissa ihmissuhteissaan omaksumansa tunne- ja toimintamallit. Lapsen omaksumien mallien tietoinen tunnistaminen ja ymmärtäminen helpottavat merkittävästi uusien ja turvallisempien kiintymyssuhteiden luomista sekä niiden muodostumisen tukemista. Onkin erityisen tärkeää arvioida lapsen psyykkistä tilaa sekä aikaisempien kiintymyssuhteiden laatua, kun tarkastellaan sijoitetun lapsen asettumista ja sopeutumista uuteen ympäristöön. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil (toim.) 2015, 149.)

Lastensuojelun perhehoito

Perhehoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen ympärivuorokautista toteuttamista kodin ulkopuolella perhehoitajan toimesta (Araneva 2018, 157). Perhehoito voidaan järjestää joko perhehoitajan luona, lapsen kotona tai ammatillisessa perhekodissa (L 263/2015, 3–4 §). Perhehoidon pääasiallisena tavoitteena on mahdollistaa lapselle kodinomainen kasvuympäristö, jossa lapsi voi kasvaa tasavertaisena perheenjäsenenä tavanomaisen perheen arjessa. Perhehoidon erityispiirteisiin ja ehdottomiin vahvuuksiin kuuluu perheenomaisuus, minkä lisäksi sijoitetulla lapsella on

laitoshuoltoon nähden paremmat mahdollisuudet pysyviin ja läheisiin ihmissuhteisiin. Perhehoito sijaisperheessä on toistaiseksi voimassaolevaa. Lapsen hoito ja huolenpito voidaan järjestää sijaisperheessä lapsen edun mukaisesti enintään siihen asti, kunnes lapsi on täysi-ikäinen. (Araneva 2018, 165.)

Perhehoidon onnistumisen edellytys on, että lapsella on taitoa kiinnittyä aikuisiin ja oppia luottavaisempia toimintamalleja. Varhaislapsuudessa sijoitetuilla lapsilla on yleensä luontainen perustarve liittyä hoivaavaan aikuiseen eli kyky tavoitella turvallista kiinnittymistä. Kiinnittymisprosessin onnistuminen riippuu kuitenkin myös aikuisen reaktiivisesta kyvystä vastata lapsen tarpeisiin ja tunneilmaisuihin. Sijaisvanhempien oma kiintymismalli heijastuu suoraan siihen, miten he reagoivat sijoitetun lapsen kiinnittymiseen sekä kontaktin hakemiseen. Lapsen kannalta on merkityksellistä sijaisvanhemman myönteinen suhtautuminen lapsen kiinnittymiseen, joka edellyttää sitä, että vanhemman oma liittymiskyky on riittävän hyvä. (Niemelä 2005, 68.)

Sijaisvanhemmuus

Perhehoitajan eli sijaisvanhemman tulee olla soveltuva koulutukseltaan, kokemukseltaan tai muilta ominaisuuksiltaan, jotta hänet voidaan hyväksyä perhehoitajaksi. Edellytyksenä on, että perhehoitajia on vähintään kaksi ja ainakin toisella heistä on tehtävään soveltuva koulutus sekä riittävästi kokemusta kasvatus- ja hoitotehtävistä. (L 263/2015, 6 §.) Perhehoitajalla tulee olla riittävät valmiudet huomioida ja vastata lapsen tarpeisiin hänen etunsa edellyttämällä tavalla. Lastensuojelulain säännösten mukaisesti perhehoitajan on lisäksi kyettävä vastaamaan niihin ongelmiin ja hoidon tarpeisiin, jotka ovat olleet lapsen huostaanoton perusteina. Sijaishuoltona tarjottavan perhehoidon on näin ollen oltava tukevampaa ja kantavampaa, kuin tavallinen kotikasvatus. (Araneva 2018, 162.)

Perhehoitajille annetaan ennakkovalmennusta ja koulutusta (L 263/2015, 15 §). Suomessa on jo 25 vuoden ajan ollut käytössä sijais- ja adoptiovanhemmiksi haluaville PRIDE-valmennus (Sijais- tai adoptiovanhemmuutta harkitsevien PRIDE-valmennus on uudistunut 2020). Valmennus kestää noin puoli vuotta ja se koostuu yksilö- ja ryhmätapaamisista. PRIDE-valmennuksen lähtökohtana ovat lapsen tarpeet. Valmennuk-

sen keskiössä ovat viisi valmiutta, joita sijaisvanhemmat tarvitsevat. Valmiuksiin kuuluvat lapsen suojeleminen ja hoivaaminen, lapsen yksilöllisen kehityksen tukeminen ja lapsen sekä vanhempien ja muiden läheisten suhteiden tukeminen. Sijaisvanhempien täytyy myös sitoutua lapseen sekä edistää lapsen elämässä jatkuvuutta ja ennakoitavuutta. Sijaisvanhemman tehtäviin kuuluu olennaisesti myös yhteistyö lapsen asioihin liittyen. Näiden aiheiden lisäksi PRIDE-koulutuksen ryhmätapaamisissa käsitellään myös muun muassa lapsen kiintymyksen tarvetta sekä perhehoitoon liittyviä kokemuksia. (Mitä PRIDE-valmennus on? n.d.)

Edellä mainittujen sijaisvanhemman valmiuksien lisäksi sijaisvanhemman tehtävänä on tukea lapsen sopeutumista sijoituspaikkaan. Lapsi voi reagoida sijoitukseen monin eri tavoin ja tarvitsee aikuiselta ymmärrystä, kärsivällisyyttä sekä tukea. Sijaisvanhemman tulee antaa tilaa lapsen tunteille, jotka voivat sijoituksen alussa olla hyvin voimakkaita. Lapselle tulee antaa myös riittävästi aikaa sijaisperheen rutiinien ja sääntöjen oppimiseen. Sijaisvanhempi voi tukea lapsen sopeutumista sijaisperheeseen ja luottamussuhteen muodostumista viettämällä aikaa lapsen kanssa ja tekemällä yhdessä mukavia asioita. Sijaisvanhemman on tärkeää olla johdonmukainen ja kertoa lapselle perheestä sekä sen toimintatavoista. (McBride 2007, 14–17.)

Biologisen vanhemman rooli

Lapsen oikeuksien komitea on todennut yleiskommentissa numero 14 (2013), että perheen erottamisen estäminen sekä perheen yhtenäisyyden säilyttäminen ovat lastensuojelujärjestelmän keskeisiä elementtejä (Araneva 2018, 41–42). Lapsen kehityksen kannalta on tärkeää turvata hänelle merkitykselliset ihmissuhteet myös sijaishuollon aikana. Lapsella on oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteitaan ja tavata läheisiään, kuten biologisia vanhempiaan. Sosiaalitoimen ja sijaishuoltoipaikan tehtävänä on tukea lapsen ja hänen läheistensä välistä yhteydenpitoa. (L 417/2007, 54 §.) Yhteydenpidon tärkeänä tavoitteena on turvata lapsen oikeus tuntea biologiset vanhempansa myös niissä tilanteissa, joissa lapsi ei painavan syyn vuoksi voi olla vanhempiensa hoivattavana. Lapsen ja biologisen vanhemman yhteydenpidon jatkuvuuden edellytyksenä on kuitenkin se, että yhteydenpito on lapsen edun mukaista. (Araneva 2018, 43–44.)

3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on saada kattavaa tietoa kiintymyssuhteen muodostumisesta sijaisvanhempaan, jotta saatua tietoa voitaisiin hyödyntää tehokkaasti lapsen ja sijaisvanhemman välisen turvallisen kiintymyssuhteen tukemisessa. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, muodostuuko turvallinen kiintymyssuhde sijaisvanhemman ja lapsen välille sekä mitkä tekijät edistävät sen muodostumista.

Tutkimuskysymykset ovat:

Muodostavatko varhaislapsuudessa sijoitetut lapset turvallisen kiintymyssuhteen sijaisvanhempiinsa?

Mitkä tekijät edistävät turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista sijaislapsen ja sijaisvanhemman välillä?

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Menetelmän kuvaus

Opinnäytetyö toteutetaan kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan tietystä aihealueesta tehtyjä tutkimuksia ja kootaan tutkimuksista saatuja tuloksia tiettyjä menetelmällisiä ohjeita noudattaen (Salminen 2011, 1). Kirjallisuuskatsauksen tehtävänä on selkeyttää ja kehittää tieteenalan teoreettista ymmärrystä sekä käsitteistöä, kehittää uutta teoriaa tai arvioida jo olemassa olevia teorioita. Sen avulla voidaan muodostaa kokonaiskuva tietystä aihealueesta tai suuremmasta asiakokonaisuudesta. Kirjallisuuskatsaus muodostuu kirjallisuushausta ja arvioinnista sekä aineiston perusteella tehdystä synteesisistä ja analyysistä. Lopuksi tarkastellaan valitun tutkimusaineiston analysoinnin pohjalta syntyneitä tuloksia ja johtopäätöksiä. (Stolt, Axelin & Suhonen (toim.) 2016, 8.)

Kirjallisuuskatsaukset jaetaan erilaisiin katsaustyyppeihin käytettävien metodien perusteella. Tämän lisäksi eri katsaustyyppit voidaan jakaa edelleen alalajeihin. Tässä opinnäytetyössä menetelmänä käytetään narratiivista kirjallisuuskatsausta, joka kuuluu kuvailevan kirjallisuuskatsauksen suuntauksiin. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan nähdä eräänlaisena yleiskatsauksena, jossa metodiset säännöt eivät rajaa tarkasti tutkimusaineiston valintaa. Kuvailevalle kirjallisuuskatsaukselle on tyypillistä, että tutkimusaineisto on laaja ja myös analyysin tulokset kuvaavat ilmiötä laaja-alaisesta näkökulmasta. Tällaisessa yleiskatsauksessa tiivistetään aiheesta tehtyjä tutkimuksia yhdeksi kokonaisuudeksi johdonmukaisella tavalla. (Salminen 2011, 6–7.) Opinnäytetyöhön valikoitui narratiivinen suuntaus, koska se on tyyliältään kertova ja on siten soveltuva opinnäytetyön tavoitteeseen nähden.

Narratiiviselle kirjallisuuskatsaukselle on ominaista pyrkiä kuvaamaan viimeaikaista tai aikaisemmin tiettyyn aihealueeseen kohdistunutta tutkimusta (Kangasniemi, Utraiainen, Ahola, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013, 291–301). Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen avulla kyetään antamaan kokonaisvaltainen kuva käsiteltävästä aiheesta. Tutkimusaineiston analyysissä noudatetaan kuvailevan synteessin periaatteita, jossa tulokset esitetään ytimekkäästi ja johdonmukaisella tavalla. (Salminen 2011, 7.) Narratiivinen kirjallisuuskatsaus tarkastelee tyypillisesti tieteellisiä tutkimuksia ja keskittyy ensisijaisesti vertaisarvioitujen tutkimusten käsittelyyn. Katsaustyyppi sisältää materiaalin hankinnan, tekstiaineiston synteessin taulukoidussa muodossa sekä varsinaisen analyysin olemassa olevan tutkimuksen arvon tai kontribuution osoittamiseen (Stolt ym. 2016, 9).

4.2 Aineiston hakeminen ja tiedonhakuprosessi

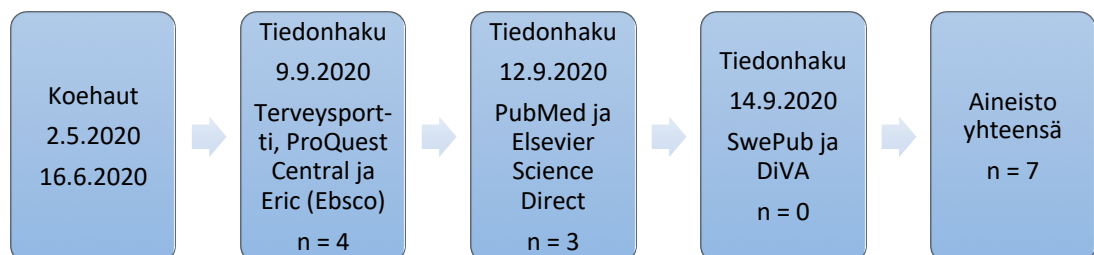
Aineiston haku ja valinta pohjautuvat asetettuihin tutkimuskysymyksiin, joten hakuprosessin kautta pyritään löytämään tutkimuskysymysten kannalta relevantti aineisto. Aineiston on näin ollen vastattava mahdollisimman täsmällisesti niihin tutkimuskysymyksiin, joihin kirjallisuuskatsauksen myötä halutaan saada vastaus. Tutkimuskysymysten laajuus vaikuttaa suuresti siihen, kuinka paljon tutkimusaineistoa lopulta löydetään. Mikäli tutkimuskysymys on tarkasti rajattu, saattaa valittu aineisto

jäädä melko suppeaksi. Vastaavasti laajan tutkimuskysymyksen myötä myös aineistoa löytyy huomattavasti enemmän. (Kangasniemi ym. 2013, 295.) Tässä opinnäytetyössä tutkimuskysymyksiä oli kaksi. Tutkimuskysymykset rajattiin siten, että ne ovat mahdollisimman täsmällisiä ja mitattavia, jolloin aineiston hakeminen ja valinta voitiin suorittaa tarkkojen hakusanojen mukaisesti. Näin voitiin nopeasti sulkea pois tutkimuskysymysten kannalta soveltumaton tieto ja löytää oleellinen tutkimusaineisto.

Taulukko 1. Kirjallisuuskatsauksen hakusanat kielen mukaan luokiteltuna

Attachment OR attachment theory OR secure attachment AND foster care OR foster parent	Kiintymyssuhde OR kiintymyssuhdeteoria AND sijaishuolto OR sijaisvanhemmuus Kiintymyssuhde OR kiintymyssuhdeteoria AND sijoitus OR sijaishuolto OR sijaisvanhempi AND varhaislapsuus	Anknytning OR anknytningsteori OR trygg anknytning AND fosterförälder OR fosterfamilj OR placering Anknytning OR anknytningsteori OR trygg anknytning AND barnskydd OR barn
---	---	--

Tiedonhaussa käytettiin sosiaali- ja terveysalan kotimaisia ja kansainvälisiä tietokantoja. Suomalaisista tietokannoista käytössä oli Terveysportti. Kansainvälisistä tietokannoista käytössä olivat ProQuest Central, Eric (Ebsco), PubMed ja Elsevier Science Direct. Tiedonhaussa käytettiin myös ruotsalaisia tietokantoja, jotka olivat SwePub ja DiVA (Digitala Vetenskapliga Arkivet). Hakusanoja valittiin hyödyntämällä asiasanastopalvelu Fintoa. Valikoitujen hakusanojen pohjalta muodostettiin myös hakulausekkeita. Koehakujen perusteella tietokannoista ei löytynyt juurikaan sopivia artikkeleita, joten hakusanoja ja -lausekkeita muokattiin ja täydennettiin sopivammiksi. Hakuja tietokannoista suoritettiin käyttäen yksittäisiä hakusanoja ja niiden yhdistelmiä.

Kuvio 1. Tiedonhaun eteneminen

Koehakuja tehtiin suunnitelman tekovaiheessa ja heti sen hyväksymisen jälkeen. Suoritettujen koehakujen perusteella valittiin sopivat hakusanat varsinaiseen tiedonha-kuun. Koehakujen yhteydessä kokeiltiin kaikkia mahdollisia mietittyjä hakusanoja, jotta saatiin selville niiden hyödynnettävyys ja alustavien osumien määrä. Suurin osa niistä ei tuottanut tuloksia, joten hakusanoja muokattiin ja hakukriteerejä muutettiin. Rajauksia asetettiin muun muassa kategorian, tekstilajin ja aineiston saatavuuden mukaan. Lopulliset hakusanat ja -lausekkeet valittiin sen perusteella, mitkä tuottivat eniten sopivilta vaikuttavia hakutuloksia. Varsinaisen tiedonhaun yhteydessä käytettiin hyvin rajattuja hakusanoja ja -lausekkeitä, jotka aiemmin suoritettujen koehaku- jen yhteydessä tuottivat eniten aiheeseen sopivia hakutuloksia.

Taulukko 2. Kirjallisuuskatsauksen tiedonhaku

Tietokanta, päivämäärä	Hakusanat ja -lausekkeet	Tulokset	Otsikon perusteella valitut	Abstraktien perusteella valitut	Koko tekstin lukemisen jäl- keen valitut
Terveystiet 9.9.2020	Kiintymyssuhde	35	6	1	0
ProQuest Central 9.9.2020	Attachment in foster care AND sensitivity NOT disorder	1221	15	11	4
Eric (Ebsco) 9.9.2020	Attachment AND foster care	25	1	0	0
12.9.2020	Attachment AND foster parent	10	1	1	0
PubMed 12.9.2020	Attachment AND foster care	110	6	5	2
Elsevier Science Direct 12.9.2020	Attachment AND foster care NOT disorder	545	3	2	1
SwePub 14.9.2020	Anknytning AND barn	43	1	0	0
DiVA 14.9.2020	Anknytning	125	2	1	0

Tiedonhaussa otettiin huomioon mukaanotto- ja poissulkukriteerit asettamalla tietokannan mahdollistaessa rajaukset koko tekstin saatavuudelle. Artikkeleiden tuli olla ilmaisesti saatavilla, joten tiedonhaun yhteydessä rajattiin pois kaikki maksulliset artikkelit. Hakuja tehtiin sekä rajauksien kanssa että ilman, jotta löydettäisiin mahdollisimman paljon aiheen kannalta relevanttia aineistoa. ProQuest Centralista hakutulosia löytyi todella suuri määrä, mutta suurin osa niistä ei liittynyt suoranaisesti opinnäytetyön aiheeseen. Tämän vuoksi hakua tarkennettiin manuaalisesti rajamalla pois artikkeleita muun muassa niiden julkaisutyyppin, aiheen ja kielen perusteella. Lähtökohtaisesti etsittiin vain vertaisarvioituja tutkimusartikkeleita, jotka olivat ilmestyneet viimeisen 10 vuoden aikana.

Taulukko 3. Mukaanotto- ja poissulkukriteerit

	Mukaanottokriteerit	Poissulkukriteerit
Aihe	Vastaa tutkimuskysymyksiin	Ei käsittele kiintymyssuhdetta sijaishuollossa
Kieli	Suomi, englanti, ruotsi	Muut kielet
Julkaisuajankohta	Ilmestynyt viimeisen 10 vuoden aikana	Ilmestynyt ennen vuotta 2010
Artikkelin tyyppi	Vertaisarvioidut tieteelliset artikkelit	Katsaukset, opinnäytetyöt ja pro gradut
Saatavuus	Koko teksti saatavilla ilmaiseksi	Maksulliset artikkelit
Tutkimuksen kohderyhmä	0–3-vuotiaat lapset	Joku muu kuin 0–3-vuotiaat

Tiedonhaun ensimmäisessä vaiheessa artikkelit valittiin pelkkien otsikoiden perusteella. Valinnat tehtiin aluksi sen mukaan, esiintyikö otsikossa kiintymyssuhteeseen ja sijaishuoltoon liittyviä sanoja tai viittauksia. Otsikoiden perusteella valitut artikkelit karsittiin tämän jälkeen abstraktien perusteella, jotta saatiin suljettua pois aiheen kannalta merkityksetön sisältö. Abstraktit luettiin yhdessä luotettavuuden varmistamiseksi ja jokaisen abstraktin jälkeen arvioitiin artikkelin sopivuus suhteessa tutkimuskysymyksiin. Mikäli aineisto ei vastannut tutkimuskysymyksiin riittävän hyvin, karsittiin se kokonaan pois. Näin saatiin systemaattisesti koottua sellainen aineisto, joka abstraktin perusteella vastasi mahdollisimman hyvin tutkimuskysymyksiin.

Abstraktin perusteella valitut artikkelit luettiin kokonaisuudessaan itsenäisesti, minkä yhteydessä arvioitiin koko artikkelin sopivuutta. Tässä vaiheessa artikkelit luettiin tarvittaessa useampaan kertaan, jotta voitiin tehdä lopullinen arvio niiden soveltuvuudesta. Erityistä huomiota kiinnitettiin tutkimusasetelmaan, -menetelmään ja tutkimustuloksiin. Myös tutkittavan kohderyhmän ikä oli tärkeää huomioida, sillä kirjallisuuskatsauksen pohjautuu varhaislapsuudessa sijoitettujen lasten kiintymyssuhteen tarkasteluun. Kunkin artikkelin lukemisen jälkeen kumpikin arvioi itsenäisesti lukeensa tekstiä suhteessa asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Lopuksi keskusteltiin yhdessä kunkin artikkelin sopivuudesta, jonka seurauksena osa artikkeleista otettiin mukaan analyysiin ja osa karsiutui lopullisesti pois.

4.3 Tutkimusaineiston kuvaus

Kirjallisuuskatsauksen aineistoksi valikoitui seitsemän tutkimusartikkelia (Liite 1.). Artikkelit ovat julkaistu vuosina 2010–2019. Tutkimuksista kolme oli toteutettu Yhdysvalloissa, kaksi Romaniassa ja yksi Australiassa. Lisäksi mukaan valikoitui yksi pohjoismainen tutkimus, joka oli toteutettu Norjassa. Tutkimusten menetelmänä oli käytetty havainnointia viidessä artikkelissa ja/tai puolistrukturoitua haastattelua neljässä artikkelissa. Kahdessa tutkimuksessa havainnointi oli toteutettu videoinnin kautta ja yhdessä tutkimuksessa havainnointi tehtiin laboratorio-olosuhteissa. Suurimmassa osassa tutkimuksista havainnointi tapahtui kuitenkin perheen kotona. Havainnointien tukena tutkijat käyttivät erilaisia mittaristoja, joiden perusteella arvioitiin ja pisteytettiin tutkittavaa asiaa taulukoitavaan muotoon. Haastattelututkimuksissa haastattelun kohteena oli useimmiten lapsen sijais- tai adoptiovanhempi, mutta yhdessä tutkimuksessa haastateltiin vanhempien lisäksi myös sijoitettuja lapsia.

Tutkimuksiin osallistuneet lapset olivat iältään 9–42 kuukautta, eli vanhimmat tutkitavista lapsista olivat noin kolmen ja puolen vuoden ikäisiä. Useat tutkimukset toteutettiin siten, että lapsia seurattiin pitkän ajan kuluessa, jolloin saatiin tietoa lapsen iän ja sijoituksen keston vaikutuksesta kiintymyssuhteen muodostumiseen. Yhteen haastattelututkimukseen osallistuneet lapset olivat opinnäytetyön varsinaista kohderyhmää vanhempia, mutta tutkimus valikoitui mukaan siitä syystä, että lapset olivat sijoitushetkellä olleet alle 4-vuotiaita. Lisäksi joissakin tutkimusaineistoissa tutkittiin

sijaislapsen ja sijaisvanhemman sijaan adoptiolapsen ja adoptiovanhemman välistä suhdetta. Nämä tutkimukset päätettiin tästä huolimatta ottaa mukaan, sillä tutkimukset vastasivat sisällöltään opinnäytetyössä asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

Ponciano (2010) selvitti tutkimuksessaan, kuinka hoivaajan sensitiivisyys, lapsen adoptiostatus ja sijaisäidin kokemukset vaikuttavat sijaislapsen ja sijaisäidin väliseen suhteeseen. Tutkimukseen osallistui 76 sijaislasta ja 58 sijaisäitiä. Tutkimuksen kautta pyrittiin saamaan tietoa siitä, oliko tutkimukseen osallistuneiden sijaislasten ja sijaisäitien välille muodostunut turvallinen kiintymyssuhde. Tutkimuksessa arvioitiin myös sitä, kuinka tutkimuksen alussa määritellyt tekijät (adoptiostatus, hoivaajan sensitiivisyys ja sijaisäidin kokemukset) mahdollisesti joko estivät tai edistivät turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista. Harkness (2019) tarkasteli tutkimuksessaan, minkälaisia terapeuttisia kykyjä ja vuorovaikutustaitoja sijaisvanhemmat tarvitsisivat hoitaakseen sijaislastensa sosiaalisia, emotionaalisia ja kognitiivisia traumoja. Tutkimuksessa pyrittiin saamaan vastauksia myös siihen, kuinka sijoittava taho voisi tukea sijaisvanhempien terapeuttisia kykyjä. Haastatteluun osallistui 18 sijaisvanhempaa, joiden sijaislapset olivat olleet heidän luonaan sijoitettuina vähintään kuusi kuukautta.

Jacobsen, Alvestad Vang, Mentzoni Lindahl, Wentzel-Larsen, Smith ja Moe (2018) tutkivat kuudenkymmenen lapsen ja sijaisvanhemman sosiaalisen vuorovaikutuksen laatua sekä sijaisvanhemman omistautuneisuuden ja sensitiivisyyden mahdollista yhteyttä. Videohavainnoinnin kautta tutkittiin lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta ja haastattelun avulla selvitettiin vanhemman omistautuneisuutta. Tutkimus oli kaksivaiheinen, sillä samaa lapsiryhmää tutkittiin heidän ollessaan ensin kahden vuoden ikäisiä ja tutkimus toistettiin vuoden kuluttua lasten ollessa 3-vuotiaita. Tutkittavaa lapsiryhmää verrattiin toiseen tutkimusryhmään, joka koostui biologisten vanhempinsa kanssa kasvaneista lapsista. Näin saatiin tietoa siitä, kuinka sijoitetut lapset erosivat kiintymyssuhteen kehityksessä biologisten vanhempinsa kanssa kasvaneista lapsista.

Carlson, Hostinar, Mliner ja Gunnar (2014) keskittyivät kiintymyksen muodostumisen ja sen laadun selvittämiseen tilanteessa, jossa lapset olivat ensin olleet laitoshoidossa ja sittemmin adoptoitu. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää lapsen varhaisten

vastoinikäymisten yhteyttä adoption jälkeisen kiintymyksen muodostumiseen sekä laatuun. Tavoitteena oli saada tietoa turvallisen kiintymyksen muodostumisen ja sen indikaattoreiden välisistä yhteyksistä. Tutkittavassa lapsiryhmässä oli yhteensä 65 lasta. Tutkimus toteutettiin kaksivaiheisena, eli ensimmäinen tutkimuskerta toteutui 1–3 kuukautta adoption jälkeen ja toinen tutkimuskerta suoritettiin lapsen oltua adoptiovanhempiansa luona 7–9 kuukauden ajan. Adoptoitua lapsiryhmää verrattiin edelleen 52 vanhemman ja lapsen ryhmään, jossa lapset eivät olleet adoptoituja. Vertailun myötä pyrittiin saamaan tietoa lapsen varhaisten vastoinikäymisten yhteydestä adoption jälkeisen kiintymyksen muodostumiseen ja laatuun.

Smyke, Zeanah, Fox, Nelson ja Guthrie (2010) tutkivat kolmen romanialaisen lapsiryhmän kiintymyssuhdemallia. Kaksi lapsiryhmää oli aluksi ollut kumpikin laitoshoidossa, mutta toinen näistä lapsiryhmistä oli sittemmin siirretty sijaisperheisiin. Sijaisperheissä olleita lapsia verrattiin laitoshoidossa olleisiin lapsiin sekä sellaisiin lapsiin, jotka eivät olleet koskaan olleet sijoitettuina. Muntean & Ungureanu (2011) selvittivät kliinisen haastattelututkimuksen kautta adoptiolapsen ja -vanhemman kiintymyssuhdemalleja sekä tutkivat tekijöitä, jotka tukevat lapsen onnistunutta adoptiota. Tutkimuksessa haastateltiin 40 adoptoitua lasta ja heidän vanhempiaan. Adoptoidut lapset olivat haastatteluhetkellä iältään 11–16-vuotiaita, mutta heidät oli adoptoitu perheisiin alle neljän vuoden ikäisinä.

Altenhofen, Clyman, Little, Baker & Biringen (2013) käsittelivät tutkimuksessaan eri tekijöiden vaikutusta turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisen taustalla silloin, kun lapset olivat kolmen vuoden ikäisiä. Tutkimuksessa tarkasteltiin yhteensä 104 lapsen ja hoivaajan välistä vuorovaikutusta. Tutkimukseen osallistuneet lapset olivat sijoitettu sijaisperheisiin 6 kuukauden ikään mennessä, joten he olivat viettäneet sijaisperheissä suurimman osan elämästään. Tutkimuksessa selvitettiin, missä määrin sijoituspaikan vaihdokset, hoivaajan luona vietetty aika, lapsen sukupuoli, emotionaalinen saatavilla olo ja hoivaajan tyyppi (sijais-, adoptio- tai biologinen vanhempi tai muu sukulainen) ennustavat lapsen turvallista kiintymystä.

4.4 Aineiston analysointi

Aineiston analyysi toteutettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen. Aineistolähtöinen analyysi valittiin, koska kirjallisuuskatsauksen metodiset valinnat eivät ole ehdottomia ja menetelmänä sisällönanalyysi mahdollistaa erilaisten aineistojen analysoinnin samalla niitä kuvaten. Leinosen (2018) mukaan aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineistosta tuodaan esiin tekstissä esiintyvät merkitykset, joten sen tavoitteena on kuvata tutkittua aihetta tiivistettynä sanallisessa muodossa. Muista sisällönanalyysimenetelmistä poiketen aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä varsinainen tutkimusaineisto ohjaa vahvasti analyysin tekoa. Näin ollen aineiston keskeisimmät asiat nostetaan esiin riippumatta siitä, mikä niiden suhde esimerkiksi aiempiin tutkimuksiin ja tutkimustuloksiin on.

Taulukko 4. Aineiston analyysin esimerkki

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yhdistävä luokka
"Based on these findings in the current study, the attachment system seems to be robust and capable of formation following deprivation and beyond infancy in the majority of children, especially if they have not experienced many changes in care settings or a prolonged period of institutionalization." (3)	Kiintymysjärjestelmä vaikuttaa kykenevän muoututumaan erokokemusten myötä useimmilla lapsilla vielä varhaislapsuuden jälkeen, varsinkin jos he eivät ole kokeneet useita hoivamuutoksia tai olleet pitkään laitoshoidossa.	Kiintymyksen muodostuminen	Turvallinen kiintymyssuhde
"When parents are aware about their role in promoting the child attachment, children develop secure attachment." (7)	Turvallinen kiintymyssuhde kehittyi, kun vanhemmat ovat tietoisia roolistaan kiintymyksen tukemisessa.	Kiintymyksen tukeminen	
"Therefore, more sensitive foster mothers had more securely attached foster children." (1)	Sensitiivisemmällä sijaisäideillä oli turvallisemmin kiintyneet sijaislapset.	Sensitiivisyys	Sijaisvanhemman näkökulma
"This suggests that children were more responsive and involving of caregivers who were sensitive, and thus were more likely to be securely attached to such caregivers." (6)	Lapset olivat reagoivampia ja osallistuvampia sekä loivat todennäköisemmin turvallisen kiintymyssuhteen, kun hoivaajat olivat sensitiivisiä.		

“We did identify a significant association between commitment and parental sensitivity, meaning that higher commitment was associated with higher parental sensitivity.” (2)	Tunnistimme merkittävän yhteyden sitoutuneisuuden ja hoivaajan sensitiivisyyden välillä.	Sitoutuneisuus	
“To better prepare foster carers for their complex roles, a training focus might include the development of therapeutic thinking, which is integral to attentional awareness, listening, empathic responding and reflective functioning.” (4)	Valmistaakseen sijaisvanhempia paremmin, koulutuksessa voitaisiin tuoda esiin terapeuttisen ajattelun kehittymistä.	Terapeuttinen ajattelu	
“For security of attachment, however, children placed before 24 months of age were more likely to have secure attachment at 42 months.” (5)	Ennen kahden vuoden ikää sijoitetut lapset olivat todennäköisemmin muodostaneet turvallisen kiintymyssuhteen 3,5-vuotiaana.	Ikä sijoitushetkellä	Sijoitetun lapsen näkökulma
“Interestingly, child gender predicted child attachment security at 3 years old and explained most of the variance in AQS security.” (6)	Lapsen sukupuoli ennusti turvallisen kiintymyssuhteen todennäköisyyttä.	Sukupuoli	
“Younger children and children with fewer visits with their biological parents had higher security scores.” (1)	Nuoremmat lapset ja lapset, jotka tapasivat harvemmin biologisia vanhempiaan, saivat korkeammat pisteet turvallisuusluokittelussa.	Suhde biologiseen vanhempaan	

Aineistolähtöisessä sisällönanalyyysissä on kolme erillistä vaihetta, joista ensimmäinen vaihe on aineiston redusointi eli pelkistäminen. Redusoinnissa aineistosta pyritään löytämään tutkimuksen kannalta oleelliset ilmaukset, jotka pelkistetään tiivistämällä. Toinen vaihe on klusterointi eli aineiston ryhmittely. Klusteroinnissa samaa aihetta koskevat pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään omiin alaluokkiinsa. Tämän jälkeen alaluokat nimetään aihetta kuvaavalla otsikolla. Kolmas vaihe on abstrahointi eli yleiskäsitteiden luominen. Abstrahoinnissa muodostetaan edellisessä vaiheessa ryhmitellyt alaluokat yleensä vielä yläluokkiin, pääluokkiin sekä yhdistäviin luokkiin. (Leinonen 2018.) Tässä opinnäytetyössä pelkistetyt ilmaukset jaotellaan ensin alaluokkiin ja sen jälkeen alaluokista muodostetaan yhdistävät luokat, sillä tarkempi luokittelu ei ole aineiston kannalta tarpeellista.

5 Kirjallisuuskatsauksen tulokset

5.1 Turvallinen kiintymyssuhde

Kiintymyksen muodostuminen

Carlson ja muut (2014) tulivat tutkimuksissaan siihen päätelmään, että kiintymyssuhteen muodostumisen näkökulmasta erityisesti hoidon vakaus ja laatu ovat merkittäviä tekijöitä. Myös sijoituksen kestolla näyttää olevan merkitystä, sillä tutkimuksessa verrattiin samoja lapsiryhmiä sijoituksen eri vaiheissa. Tulokset osoittavat, että melkein 40 % sijoitetuista lapsista olivat muodostaneet kiintymyssuhteen hoivaajaansa kolmen kuukauden kuluessa sijoituksesta. Yhdeksän kuukauden kohdalla lähes kaikki sijoitetut lapset olivat muodostaneet kiintymyssuhteen hoivaajaansa, jolloin erot adoptoitujen lasten ja heihin verratun lapsiryhmän (biologisten vanhempiansa kanssa kasvaneet lapset) välillä eivät olleet enää merkittäviä.

Smyke ja muut (2010) toteavat tuloksissaan, että lapsen vaihtaessa kasvuympäristöön myös kiintymyssuhdemalli todennäköisesti muuttuu. Näin ollen aiemmin turvattomasti kiintynyt lapsi voi muodostaa turvallisen kiintymyssuhteen, mikäli ympäristö on muutokselle suotuisa ja sijaisvanhempi kykenee vastaamaan lapsen tarpeisiin. Turvallinen kiintymyssuhde ei tästä huolimatta kuitenkaan aina muodostu, kuten Muntean ja Ungureanu (2011) toteavat tutkimustuloksissaan. Muntean ja Ungureanu tulivat tutkimustuloksissaan siihen lopputulokseen, että adoptoitujen lasten kohdalla vain noin puolet adoptoiduista lapsista olivat omaksuneet turvallisen kiintymyssuhteen tai heissä oli merkkejä turvallisen kiintymyssuhteen virittäytymisestä. Loput lapsista olivat tutkimushetkellä turvattomasti kiintyneitä adoptiovanhempaansa tai heille ei ollut muodostunut selkeää kiintymyssuhdemallia vanhempaansa kohtaan.

Altenhofenin ja muiden (2013) tulokset osoittavat, että noin 66 % tutkimukseen osallistuneista lapsista olivat muodostaneet turvallisen kiintymyssuhteen kolmen vuoden ikään mennessä. Tutkimustulos on verrattavissa normatiiviseen väestöön, jonka turvallisen kiintymyssuhteen prosenttiosuus on 67 %. Sijoitettujen lasten turvallisen kiintymyssuhteen prosenttiosuus näyttäisi siis kolmen vuoden iässä olevan lähes

sama kuin normatiivisella väestöllä. Korkea turvallisen kiintymyssuhteen tulos sijoitettujen lasten kohdalla voi tutkijoiden mukaan johtua kahdesta syystä. Tutkittavien lasten sijoitus oli tapahtunut jo hyvin varhaisessa ikävaiheessa eli alle kuuden kuukauden iässä, jolloin kiintymysjärjestelmä alkaa vasta muovautua. Tulosta voi selittää myös se, että lapset eivät olleet joutuneet vaihtamaan sijoituspaikkaa useita kertoja.

Ponciano (2010) määritteli tuloksissaan useita turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimustulosten mukaan adoptoidut lapset muodostivat turvallisen kiintymyssuhteen todennäköisemmin kuin lapset, jotka olivat vain lyhytaikaisesti sijoitettuina sijaisperheeseen. Lisäksi turvallinen kiintymyssuhde muodostui todennäköisemmin sellaisissa tapauksissa, joissa perheessä oli vain yksi lapsi pitkäaikaisesti sijoitettuna. Tässä tutkimuksessa lasten lukumäärällä oli siis vaikutusta kiintymyssuhteen muodostumiseen. Kiintymyssuhteen muodostumisen näkökulmasta sijaisvanhemman aiempi kokemus sijaisvanhemmuudesta ei vaikuttanut turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisen taustalla. Tulosten mukaan turvallinen kiintymyssuhde muodostui yhtä todennäköisesti tapauksissa, joissa sijaisvanhempana toimittiin ensimmäistä kertaa.

Kiintymyksen tukeminen

Muntean ja Ungureanu (2011) tulivat tuloksissaan siihen päätelmään, että kiintymyssuhteen tukemisen näkökulmasta adoptiovanhempien tietoisuudella omasta roolistaan on merkitystä. Tutkimuksen mukaan vanhempien tietoisuus omasta vastuustaan lapsen kiintymyssuhteen muodostumisen tukemisessa edesauttaa turvallisen kiintymyssuhteen kehittymistä lapsen ja vanhemman välille.

5.2 Sijaisvanhemman näkökulma

Sensitiivisyys

Ponciano (2010) tuli tutkimuksessaan siihen tulokseen, että hoivaajan sensitiivisyys on yksi merkittävimmistä kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen kiintymyssuhteen laatuun vaikuttavista tekijöistä. Tulokset osoittavat, että hoivaajan sensitiivisyydellä on suora yhteys turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen sijaisvanhemman ja sijaislapsen välillä. Ponciano nostikin johtopäätöksissään esiin, että sijaisvanhemmille

suunnattujen koulutusten tulisi painottua erityisesti sijaisvanhemman sensitiivisyyttä lisääviin harjoituksiin.

Jacobsen ja muut (2018) havaitsivat pitkäaikais tutkimuksessaan selkeitä eroja tutkimusryhmien välillä lasten ollessa kahden vuoden ikäisiä, mutta erot tasoittuivat toiseen tutkimuskertaan mennessä, jolloin lapset olivat 3-vuotiaita. Selkeimmät erot näkyivät sijaisvanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhteen laadussa, vanhempien sensitiivisyydessä sekä lasten positiivisessa ja negatiivisessa mielialassa. Huomattiin, että sijaisvanhempien ja lasten kohdalla tutkimustulokset paranivat toisella tutkimuskerralla. Tutkijat pohtivat, että syitä tähän voivat olla vanhemman vaikeus tulkita lapsen viestejä ensimmäisellä tutkimuskerralla, jolloin lapsen aiempi kaltoinkohtelu ja biologinen haavoittuvuus olivat voineet vaikuttaa viestintään ja viestien tulkintaan. Vanhemman sensitiivinen ja reflektiivinen kyky oli saattanut parantua sen myötä, että lapsi oli viettänyt pidemmän aikaa sijaisperheessä.

Sitoutuneisuus

Jacobsenin ja muiden (2018) tutkimuksen merkittävä tulos oli, että tutkimustulosten kautta löydettiin vahva yhteys sitoutuneisuuden ja vanhemman sensitiivisyyden välillä. Mitä sitoutuneempi vanhempi on, sitä sensitiivisemmin hän suhtautuu sijoitettuun lapseen. Jacobsen ja muut nostavat esiin, että tutkimuslöydös on myös siitä syystä merkittävä, että luultavasti aiemmissä tutkimuksissa ei olla tehty vastaavaa havaintoa. Tutkijat arvioivat johtopäätöksissään, että vanhemman sitoutuneisuus lasta kohtaan voi liittyä siihen, että vanhempi asennoituu lapseen osana perhettä. Tämä asennoituminen voi näkyä vanhemman sensitiivisyytenä lasta kohtaan.

Terapeuttinen ajattelu

Harkness (2019) jaotteli tutkimuksensa tulokset kuuteen sijaisvanhemman terapeuttiseen ajattelutapaan ja taitoon, jotka ovat yhteydessä sijaisvanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen sekä suhteen myönteiseen laatuun. Tärkeitä sijaisvanhemman terapeuttisia kykyjä ovat tulosten mukaan kuuntelu ja sijaisvanhemman reflektiivinen kyky (reflective functioning) sekä äänenpaino eli esimerkiksi rauhallinen äänensävy. Tutkimustuloksista nousivat esiin myös avoin tarkkaavuus, empaattinen vastaaminen

ja tarkennusten selvittäminen (seeking clarification). Avoin tarkkaavuus tarkoittaa sijaisvanhemman kykyä havainnoida sijaislapsen käyttäytymistä, mikä on erityisen tärkeää sijoituksen alussa. Empaattisella vastaamisella viitataan sijaisvanhemman kykyyn ymmärtää lapsen näkökulmaa ja sitä, miten lapsi kokee kunkin tilanteen. Tarkennusten selvittämisellä tarkoitetaan sijaisvanhemman aitoa kiinnostusta lasta kohtaan ja halua kysyä lapsen näkökulmaa vuorovaikutustilanteessa.

Tutkimustulosten pohjalta Harkness (2019) nosti esiin myös terapeutin vuorovaikutuksen kannalta merkittäviä tekijöitä, jotka edistävät sijoituksen onnistumista ja sijaislapsen kiinnittymistä sijaisvanhempaan. Näitä tekijöitä olivat tunteiden ymmärtäminen (emotion understanding) ja ”co-construction”, jolla viitataan prosessiin, jossa sijaisvanhempi auttaa lasta käsittelemään menneisyyden tapahtumia ja niiden aiheuttamia vahvoja tunteita. Tämänkaltaisen terapeutin työskentely lukeutuu elämäkerrallisiin työmenetelmiin, jossa yhteistyössä lapsen kanssa käydään läpi lapsen muistoja ja niistä seuranneita ajatuksia. Tunteiden ymmärtämisellä tarkoitetaan omien ja muiden tunteiden tiedostamista sekä sijaislapsen auttamista siinä, kuinka lapsi voisi kehittää kykyään tulkita omia ja toisten ihmisten tunteita.

5.3 Sijoitetun lapsen näkökulma

Ikä sijoitushetkellä

Tärkeä havainto Smyken ja muiden (2010) tutkimuksessa oli, että lapsen ikä sijoitushetkellä näyttää vaikuttavan merkittävästi kiintymyssuhteen laatuun. Havaittiin, että alle 24 kuukauden ikäisinä sijaisperheeseen sijoitetuilla lapsilla oli paremmat valmiudet turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen kuin sellaisilla lapsilla, jotka oli sijoitettu tämän iän jälkeen. Myös Ponciano (2010) nosti tutkimuksessaan esiin, että kiintymystä tarkasteltaessa on tärkeää keskittyä alle kolmen vuoden ikäisiin lapsiin, sillä kyseinen ikäryhmä on kehityksellisesti vasta opettelemassa muodostamaan suhdettaan hoivaajaansa. Alle kolmen vuoden ikäinen lapsi alkaa nimittäin Poncianon mukaan saavuttamaan autonomista vaihetta, mutta on silti edelleen riippuvainen hoivaajastaan.

Sukupuoli

Smyken ja muiden (2010) tutkimustulosten mukaan sijaislapsen sukupuolella näyttää olevan merkitystä turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisessa. Tutkimuksen myötä selvisi, että sijaisperheissä olleista lapsista tytöt muodostivat turvallisen kiintymyssuhteen poikia todennäköisemmin. Myös Altenhofen ja muut (2013) tulivat siihen tulokseen, että tytöt olivat poikia todennäköisemmin turvallisesti kiinnittyneitä sijaisvanhempiainsa kolmen vuoden ikävaiheessa.

Suhde biologiseen vanhempaan

Poncianon (2010) tutkimustulosten mukaan kiintymyssuhteen muodostumiseen sijaisvanhempaan vaikuttaa se, kuinka usein lapsi tapaa biologisia vanhempiaan. Tutkimuksen perusteella havaittiin, että lapset, jotka eivät tavanneet biologisia vanhempiaan usein, kykenivät helpommin muodostamaan turvallisen kiintymyssuhteen sijaisvanhempiaansa. Lopputuloksena tutkimuksessa oli, että mitä nuorempia lapset olivat ja mitä vähemmän he olivat tekemisissä biologisten vanhempiaensa kanssa, sitä turvallisemmin lapset olivat kiintyneitä sijaisvanhempiaansa.

6 Pohdinta

6.1 Tutkimustulosten tarkastelua

Kirjallisuuskatsauksen etuna voidaan pitää sitä, että aineisto vastasi tutkimuskysymyksiin ja tutkimukset käsittelivät kiintymyssuhteen muodostumista monipuolisesti. Katsauksen heikkoudeksi voidaan lukea, että aineistoa ei ollut kovin runsaasti saatavilla. Tämän vuoksi opinnäytetyön aineistoon jouduttiin ottamaan mukaan myös tutkimuksia, jotka eivät suoranaisesti käsitelleet perhehoitoa. Smyke ym. (2010) toivat esiin, että vielä 2000-luvun alussa esimerkiksi Bukarestissa ei ollut lähes lainkaan sijaiskoteja. Vain adoptio toimistot olivat lähinnä käyttäneet niitä valmistellakseen lapsen siirtymistä laitoshoidosta adoptioon, joten sijaisperheen käsite on Romaniassa melko uusi. Tämä voi vaikuttaa siihen, että laajaa tutkimusaineistoa ei ollut mahdollista löytää tarkasta tiedonhausta huolimatta.

Tutkimustulokset antavat vahvaa näyttöä siitä, että sijaislapsen ja sijaisvanhemman välisen turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen on todennäköistä. Vaikka lapsi olisi aiemmassa elinympäristössään omaksunut turvattoman kiintymyssuhdemallin, on kiintymyssuhteessa osittain joustavuutta. Näin ollen kiintymyssuhde voi rakentua uudelleen suotuisissa olosuhteissa, samalla kun lapsi opettelee uusia vuorovaikutuskeinoja ja uudenlaista suhtautumista ympäröivään maailmaan. Turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen sijaisvanhempaan ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys, vaan se edellyttää sijaisvanhemmalta sensitiivisyyttä ja reflektiivistä kykyä. Myös lapsen yksilölliset ominaisuudet sekä aiemmat elämäkokemukset vaikuttavat kiintymyssuhteen muodostumiseen ja sen laatuun.

Sijaisvanhemman oma määrittely kiintymyssuhteen laadusta ei välttämättä anna todellista kuvaa siitä, minkälainen kiintymys todellisuudessa on. Esimerkiksi haastattelututkimukset sisältävät yleensä vain sijaisvanhemman subjektiivisen kokemuksen kiintymyssuhteen laadusta, eikä tätä kokemusta voida välttämättä pitää täysin luotettavana. Lisäksi kiintymyssuhdemallin määrittäminen ulkopuolisen henkilön toimesta voi olla haastavaa, mikä saattaa osaltaan vaikuttaa tutkimustuloksiin. Aineistossa viitattiin usein sijaisvanhempaan, mutta tutkimuksiin osallistui yleensä vain sijaisäiti, joka tulee huomioida tuloksia tarkasteltaessa. Sijaisvanhemman tulee olla tietoinen roolistaan ja tehtävänsä merkityksestä sijoitetun lapsen vanhempana. On tärkeää, että sijaisvanhempi kykenee vastaamaan lapsen tarpeisiin ja olemaan lapsen turvana. Lapsi muodostaa käsityksen itsestään aluksi hoivaajan kautta, joten sijaisvanhemman tulisi pystyä ottamaan lapsi kokonaisvaltaisesti huomioon.

Sijaisvanhemman sitoutuneisuus ennustaa sensitiivistä lähestymistapaa lasta kohtaan ja sen voidaan nähdä vaikuttavan merkittävästi turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen. Turvallisen kiintymyssuhteen edistämiseen vaikuttaa sijaisvanhemman terapeuttinen kyky, joka liittyy vahvasti mentalisaatioon. Hyvä mentalisaatiokyky pitää sisällään myönteisiä vanhemmuuden elementtejä, joita oli havaittavissa myös turvallisen kiintymyssuhteen omaksuneiden lasten hoivaajilla. Erityisen tärkeää on lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen laatu, sillä johdonmukainen ja molemminpuolinen vuorovaikutus ennustaa lapsen tunne-elämän sekä sosiaalisten

taitojen kehittymistä. Useat peräkkäiset sijoitukset voivat kuitenkin vaikeuttaa turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista. Lapsen nuori ikä on turvallista kiintymyssuhdetta edistävä tekijä, sillä mitä nuoremmalla iällä lapsi on sijoitettu, sitä todennäköisemmin hän muodostaa sijaisvanhempaansa turvallisen kiintymyksen.

6.2 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön aiheen valinta ja siihen liittyvä näkökulma voidaan nähdä eettisenä ratkaisuna (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 23). Tässä opinnäytetyössä aihe on valittu harkitusti kirjoittajien kiinnostuksen ja hyödylliseksi koetun näkökulman pohjalta, eikä aiheen valinnassa ole loukattu muita osapuolia. Aineistona on käytetty vapaasti saatavilla olevaa tutkimustietoa ja aineistoon on viitattu tekstissä oikeaoppisesti alkuperäistä julkaisijaa kunnioittaen. Jokaista tutkimukseen valittua aineistoa ja sen sopivuutta on arvioinut kriittisesti kumpikin kirjoittaja itsenäisesti ennen kuin lopullinen valinta aineiston mukaan ottamisesta on tehty.

Tässä opinnäytetyössä on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvä tieteellinen käytäntö on Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatima ohjeistus, jonka noudattaminen on eettisesti hyvin toteutetun tutkimuksen perusedellytys. (Hirsjärvi ym. 2009, 23–24.) Tutkimusprosessissa on noudatettu erityistä rehellisyyttä sekä tarkkuutta. Opinnäytetyön tiedonhankintamenetelmät ovat eettisesti luotettavia. Kirjallisuuskatsauksen tuloksia analysoitaessa on pyritty olemaan mahdollisimman avoimia ja huolellisia. Lähteisiin on viitattu asianmukaisesti, minkä lisäksi tutkimusaineiston julkaisuihin on suhtauduttu heidän työtään kunnioittavalla tavalla. (Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK) n.d.) Opinnäytetyö on toteutettu kirjallisuuskatsauksena, eikä siinä ole ulkopuolista toimeksiantajaa tai haastateltuja henkilöitä.

Tutkimuksen validiteetti eli pätevyys tarkoittaa tutkimusmenetelmän tarkoituksenmukaisuutta tutkimuksessa. Tutkimuksen tulosten pätevyyteen voi vaikuttaa tutkijan subjektiivinen tulkinta omien ajatustensa pohjalta. (Hirsjärvi ym. 2009, 231–232.) Tässä opinnäytetyössä validiteetti on otettu huomioon pyrkimällä sulkemaan pois omat ennako-oletukset aineistoa analysoitaessa. Käytetty aineiston analysointi- ja

tutkimusmenetelmä lisäävät aineiston tulkinnan objektiivisuutta, mutta henkilökohtaisten tulkintojen mahdollisuutta ei luonnollisesti voida täysin sulkea pois aineiston analysoinnissa. Tämä siitä huolimatta, että väärät tulkinnat eivät ole missään tutkimuksen vaiheessa olleet tarkoituksenmukaisia.

Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten luotettavuutta. Luotettavan tutkimuksen tulokset tulee olla toistettavissa samanlaisina. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.) Mikäli tutkimus uusittaisiin, tulisi siis tulosten pysyä samana. Myös tutkimuksen toteuttamisen tarkka raportointi lisää tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi ym. 2009, 232). Tässä opinnäytetyössä jokainen vaihe on tarkasti dokumentoitu, minkä seurauksena prosessi on helposti kenen tahansa toistettavissa. Tutkimusaineisto valittiin harkitusti tutkimuskysymysten pohjalta ja valinnat perusteltiin. Koska tutkimuskysymykset otettiin perusteellisesti huomioon aineiston valinnassa, on tutkittava aihe ollut tiedonhaun ja tulosten analysoinnin keskiössä. Kirjallisuuskatsauksen tulokset vastaavat asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja tutkimuksen tulokset ovat kysymyksenasettelun mukaisia. Tutkimusten arvioinnin luotettavuutta lisää se, että aineisto arvioidaan kahden henkilön toimesta (Whittemore 2005). Tässä opinnäytetyössä arvioinnin on suorittanut kaksi henkilöä itsenäisesti, minkä voidaan katsoa olevan opinnäytetyön luotettavuutta lisäävä tekijä.

Analyysin tulosten luotettavuutta saattaa heikentää se, että tutkimusaineiston löytäminen oli vaikeaa. Tämän seurauksena mukaan valitut tutkimukset olivat kansainvälisiä ja ulkomailla toteutettuja, eikä suomalaisia tutkimuksia aiheesta löytynyt. Aineistossa oli kuitenkin mukana myös Euroopassa tehtyjä tutkimuksia. Eri maiden sijaishuoltojärjestelmissä voi kuitenkin olla eroavaisuuksia, joten saatuja tuloksia sekä niistä tehtyjä johtopäätöksiä ei välttämättä voida suoraan peilata Suomen sijaishuoltojärjestelmään. Näin ollen ei voida tehdä täysin luotettavaa yleistystä tutkimustulosten yhdenmukaisuudesta suomalaiseen lastensuojelukulttuuriin nähden. Kiintymyssuhteen voidaan kuitenkin katsoa olevan universaali ja kulttuurista riippumaton käsite, joten tulokset antavat kansainvälisyydestään huolimatta vahvaa näyttöä turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisesta sijaishempaan sekä keinoista turvallisen kiintymyssuhteen tukemiseen.

6.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet

Sijaishuollossa olevat lapset ovat haavoittuvaisia ja muodostavat todennäköisemmin turvattoman kiintymyssuhteen verrattuna lapsiin, jotka asuvat biologisissa perheissä. Tämä voi johtaa käyttäytymisen haasteisiin sekä mielenterveydellisiin häiriöihin myöhemmin elämässä. Sensitiivinen ja lapsen tarpeita vastaava vanhemmuus auttaa lasta selviytymään stressistä varhaislapsuuden aikana. (Schoemaker, Jagersma, Stoltenborgh, Maras, Vermeer, Juffer & Alink 2018.) Ympäristöllä on merkittävä vaikutus lapsen kehitykseen ja siihen, kuinka lapsi näkee itsensä suhteessa muihin ihmisiin. Siirtyminen biologisten vanhempiansa hoivasta sijaisperheeseen lapsi joutuu muodostamaan kiintymyssuhteen uudelleen. Biologisista vanhemmistaan eroon joutuminen onkin lapselle yleensä traumaattinen kokemus, mutta pidemmällä aikavälillä muutos voi tarjota lapselle mahdollisuuden turvallisen kiintymyssuhteen luomiseen.

On kuitenkin suositeltavaa, että kiintymyssuhdemalleihin suhtaudutaan myös kriittisestä näkökulmasta. Tässä opinnäytetyössä erilaiset kiintymyssuhteet on kuvattu tiivistetysti ja ydinasioihin pohjautuen, sillä useampien näkökulmien esiin tuominen olisi tehnyt käsitteiden määrittelystä haastavaa ja vaikealukuista. Opinnäytetyössä turvallinen kiintymyssuhdemalli on kuvattu positiivisena tavoitteena, joka turvaa lapsen myönteisen kasvun ja kehityksen. Tästä huolimatta on huomioitava, että vaikka turvallisen kiintymyssuhteen kehittyminen onkin tärkeä perusta, se saattaa sisältää myös heikkouksia; turvallisen kiintymyssuhteen myötä lapsi saattaa suhtautua jopa liian luottavaisesti ympäröivään maailmaan, mikä voidaan nähdä jopa lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kehitystä uhkaavana tekijänä.

Lisäksi on tärkeää nostaa esiin, että myös turvattomasti kiintyneet lapset saattavat omaksua turvallisen kiintymyksen elementtejä, eikä turvaton kiintymyssuhde väistämättä tarkoita lapsen kehityksen merkittävää vaarantumista tai vakavia ongelmia myöhemmässä elämässä. Näin ollen voidaan todeta, että vaikka turvallinen kiintymyssuhde onkin tutkimusten valossa erittäin merkittävä tekijä lapsen suotuisan kehityksen turvaajana, määrittää useiden tekijöiden yhteisvaikutus viime kädessä lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tason. Toisin sanoen turvattomastikin kiintynyt lapsi voi kyetä muodostamaan tasapainoisen suhteen ympäröivään maailmaan. Edes yksi

luotettava aikuinen lapsen elämässä voi riittää tarjoamaan lapselle tasapainoisen ja myönteisen kasvuympäristön.

Opinnäytetyö antaa arvokasta tietoa turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisesta tilanteissa, joissa lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle. Lisäksi opinnäytetyö selkeyttää käsitystä sijaisvanhemmalta vaadittavista ominaisuuksista ja niiden vaikutuksesta sijoitettuun lapseen. Tämä tieto voi opinnäytetyön tarkoituksen mukaisesti auttaa sijoitetun lapsen kiintymyksen tukemisessa. Opinnäytetyöstä saatua tietoa voidaan hyödyntää sijoitettujen lasten kohtaamisessa ja jatkotutkimusten perustana. Opinnäytetyöprosessin aikana huomattiin jo tiedonhakuvaiheessa, että tutkimuksia kiintymyssuhteesta sijaishuollossa on tehty varsin vähän. Pitkäaikaisten sijoitusten päätyminen adoptioon erityisesti kansainvälisellä tasolla voi vaikuttaa siihen, että suomalaista tutkimustietoa nimenomaan sijaislapsen ja sijaisvanhemman näkökulmasta kaivataan enemmän.

Lähteet

- Ahlqvist, S. & Kanninen, K. 2003. Varhaisen vuorovaikutuksen arviointi. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY.
- Altenhofen, S., Clyman, R., Little, C., Baker, M. & Biringen, Z. 2013. Attachment Security in Three-Year-Olds who Entered Substitute Care in Infancy. Viitattu 16.10.2020. <https://janet.finna.fi>, PubMed.
- Araneva, M. 2018. Lastensuojelun perhehoito. Liettua: BALTO print.
- Brisch, K. 2012. Treating Attachment Disorders. From Theory to Therapy. Second edition. New York: The Guilford Press.
- Bronfenbrenner, U. N.d. Ekologisten järjestelmien teoria. Teoksessa Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. Toim. Vasta, R. 2016. EU: United Press Global.
- Carlson, E., Hostinar, C., Mliner, S. & Gunnar, M. 2014. The emergence of attachment following early social deprivation. Viitattu 16.10.2020. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.
- Dowling, M. 2010. Young children's personal, social & emotional development. London: SAGE Publications, Inc.
- Eisenberg, N., Fabes, R., Gurthrie, I. & Reiser, M. 2002. The role of emotionality and regulation in children's social competence and adjustment. Teoksessa Pulkkinen, L. & Avshalom, C. (toim.) Paths to successful development: Personality in the life course. Cambridge: University press.
- Harkness, C. 2019. Towards an understanding of the 'therapeutic' in foster care: an exploration of foster carers' capacities to help heal children with trauma. Viitattu 16.10.2020. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.
- Hautamäki, A. 2001. Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Toim. Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2005. Vantaa: WSOY, 13-66.
- Hautamäki, A. 2011. Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teoksessa Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Toim. Sinkkonen, J. & Kalland, M. Helsinki: WSOYpro.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.

Hughes, D. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Suom. Ritanen, L. Tampere: PT-Kustannus.

Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). N.d. Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). Viitattu 25.10.2020.

<https://www.helsinki.fi/fi/tutkimus/tutkijan-palvelut/tutkimusetiikka>

Jacobsen, H., Alvestad Vang, K., Mentzoni Lindahl, H., Wentzel-Larsen, T., Smith, L. & Moe, V. 2018. Quality of social interaction in foster dyads at child age 2 and 3 years. Viitattu 16.10.2020.

<https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Jalovaara, E. 2005. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Tampere: Pilot-kustannus.

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P. & Liikainen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus – eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon.

Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: Bookwell 2012.

Keltinkangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Korhonen, S. & Holopainen, L. 2015. Vanhempana vahvemmaksi – kohti myönteistä vuorovaikutusta. Kirja vanhemmuudesta ja sen tukemisesta. Jyväskylä: Grano Oy.

Kronqvist, E-L. & Pulkkinen, M-L. 2007. Kehityspsykologia. Matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY.

L 263/2015. Perhehoitolaki. Annettu 20.3.2015. Viitattu 7.9.2020.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150263#Pidp446090560>

L 417/2007. Lastensuojelulaki. Annettu 13.5.2007. Viitattu 7.9.2020.

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L10P54>

Lai, Y-H. & Carr, S. 2018. A Critical Exploration of Child-Parent Attachment as a Contextual Construct. Viitattu 27.9.2020.

<https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Leinonen, R. 2018. Sisällönanalyysi. Viitattu 1.9.2020.
<https://spoken.fi/sisallonanalyysi/>

McBride, R. 2007. NYS Foster Parent Manual. The New York State Office of Children and Family Services. Viitattu 16.9.2020.
<https://janet.finna.fi>, Eric (Ebsco).

Mitä PRIDE-valmennus on? N.d. Pesäpuu ry. Viitattu 21.10.2020.
<https://pesapuu.fi/toiminta/perhehoito/valmennus/>

MLL. 2018. Lapsen ja nuoren temperamentti. Viitattu 17.9.2020.
<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-ja-nuoren-temperamentti/>

Muntean, A. & Ungureanu, R. 2011. Adoptions of children in Romania: applying attachment theory. Viitattu 17.10.2020.
<https://janet.finna.fi>, Elsevier ScienceDirect.

Mäntymaa, M., Luoma, I., Puura, K. & Tamminen, T. 2003. Tunteet, varhainen vuorovaikutus ja aivojen toiminnallinen kehitys. Duodecim; 119. Viitattu 24.8.2020.

Niemelä, E. 1998. Sosioemotionaalinen kehitys ja sen häiriöt. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Niemelä, H. 2005. Lapsikeskeinen sijaishuolto. Mitä tekisin, jos tämä olisi oma lapseni? Teoksessa Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Laituri-projekti. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Lastensuojelun keskusliitto. Jyväskylä: Gummerus. 57-58.

Pajulo, M. 2004. Vauvan tunnetila ja sen säätely – Äidin reflektiivinen kyky ja sen merkitys turvallisessa kiintymyssuhteessa. Duodecim. Viitattu 23.7.2020.
<https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2004/21/duo94604>

Pajulo, M., Salo, S. & Pyykkönen, N. 2015. Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Viitattu 21.10.2020.
<https://www.duodecimlehti.fi/duo12278>

Ponciano, L. 2010. Attachment in Foster Care: The Role of Maternal Sensitivity, Adoption, and Foster Mother Experience. Viitattu 16.10.2020.
<https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Helsinki: Finn Lectura.

- Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62. Julkisjohtaminen 4. Viitattu 21.10.2020.
https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Schoemaker, N., Jagersma, G., Stoltenborgh, M., Maras, A., Vermeer, H., Juffer, F. & Alink, L. 2018. The effectiveness of Video-feedback Intervention to promote Positive Parenting for Foster Care (VIPP-FC): study protocol for a randomized controlled trial. Viitattu 9.11.2020. <https://janet.finna.fi>, ProQuest Central.
- Sijais- tai adoptiovanhemmuutta harkitsevien PRIDE-valmennus on uudistunut. 2020. Pesäpuu ry. Viitattu 21.10.2020.
<https://pesapuu.fi/2020/04/pride-valmennus-on-uudistunut/>
- Sinkkonen, J. 2018. Kiintymyssuhteet elämänkaressa. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY pro Oy.
- Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) 2015. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Smyke, A., Zeanah, C., Fox, N., Nelson, C. & Guthrie, D. 2010. Placement in Foster Care Enhances Quality of Attachment Among Young Institutionalized Children. Viitattu 17.10.2020.
<https://janet.finna.fi>, PudMed.
- Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. (toim.) 2016. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. Sarja A73. 2. p. Turku: Juvenes Print.
- Trevarthen, C. & Aitken, K. J. 2001. Infant intersubjectivity: Research, theory and clinical applications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*.
- Whittemore, R. 2005. Combining evidence in nursing research. *Methods and implications*. *Nursing Research* 54 (1). 56–62. Teoksessa Stolt, M. & Axelin, A. & Suhonen, R. (toim.) 2016. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. 2. p. Turku: Juvenes Print.

Liitteet

Liite 1. Mukaan otetut tutkimukset.

Julkaisu, (tekijät)	Tietokanta	Pääsisältö
1. Ponciano, L. 2010. Attachment in Foster Care: The Role of Maternal Sensitivity, Adoption, and Foster Mother Experience	ProQuest Central	Tutkimuksessa selvitettiin, miten hoivaajan sensitiivisyys, adoptiostatus ja sijaisäidin kokemus ovat yhteydessä sijaisäidin ja lapsen suhteen laatuun.
2. Jacobsen, H., Alvestad Vang, K., Mentzoni Lindahl, K., Wentzel-Larsen, T., Smith, L. & Moe, V. 2018. Quality of social interaction in foster dyads at child age 2 and 3 years	ProQuest Central	Tutkimuksessa selvitettiin sosiaalisen vuorovaikutuksen laatua sekä sensitiivisyyden ja omistautuneisuuden mahdollista yhteyttä vertaamalla sijaisperheitä biologisiin perheisiin.
3. Carlson, E., Hostinar, C., Mliner, S. & Gunnar, M. 2014. The emergence of attachment following early social deprivation.	ProQuest Central	Tutkimuksessa tutkittiin kiintymyssuhteen muodostumista ja sen laatua vertailemalla aiemmin laitoshoidossa olleita adoptiolapsia biologisten vanhempiensa kanssa kasvaneisiin lapsiin.
4. Harkness, C. 2019. Towards an understanding of the 'therapeutic' in foster care: an exploration of foster carers' capacities to help heal children with trauma.	ProQuest Central	Tutkimus käsitteli sijaisvanhemman terapeutista kykyä ja vuorovaikutustaitoja lapsen menneisyyden traumojen parantumisen tukemisessa.
5. Smyke, A., Zeanah, C., Fox, N., Nelson, C. & Guthrie, D. 2010. Placement in Foster Care Enhances Quality of Attachment Among Young Institutionalized Children.	PubMed	Tutkimuksessa selvitettiin ja verrattiin sijaisperheissä, laitoshoidossa ja biologisten vanhempiensa kanssa asuvien lasten kiintymyssuhtemalleja.
6. Altenhofen, S., Clyman, R., Little, C., Baker, M. & Birigen, Z. 2010. Attachment Security in Three-Year-Old who Entered Substitute Care in Infancy.	PubMed	Tutkimuksessa selvitettiin eri tekijöiden, kuten useiden sijoituspaikan vaihdosten, vaikutusta 3-vuotiaan lapsen ja hoivaajan turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen.
7. Muntean, A. & Ungureanu, R. 2011. Adoptions of children in Romania: applying attachment theory.	Elsevier Science Direct	Tutkimuksessa tarkasteltiin kiintymyssuhtemalleja sekä onnistunutta adoptiota tukevia tekijöitä.